

Vpl. Pyhäjärvi

Maanantai 25.11.2019

Pyhäjärveläisyyden vaali - Karjalan puolustaja

N:o 11 • 64. vuosikerta

Karjalan Liiton Suku- ja pitäjämarkkinoilla 16.11.2019 Karjalatalolla oli alun kolmattakymmentä luovutetun Karjalan pitäjää edustettuina. Vpl. Pyhäjärvi -Säätiön pöydällä lehdestä keskustelemassa Kirsti Naskali ja Kaarina Pärssinen. Edessä Sakkola-Säätiön pöytää hoitamassa Pentti Salmela ja taustalla Kiti Hartikainen Suur-Jaakkimalaiset r.y:n pöydässä.

Irtonumero 3 €

Tässä numerossa:

Seuroissa tapahtuu
s. 2–3, 5

Syksy 1939
ja YH-aikaa
s. 6–7

Talvisodan
ensimmäiset päivät
s. 8

Vieraita koneita
Kiviniemen päällä
s. 9

Alakylän martat
s. 10

Kotikokin kertomaa:
Kanipataa
s. 11

Vuoden karjalaiset kirjat ovat Evakkotaival ja Souda souda Sorolaan

Evakkotaival – Karjalan siirtoväen tarina on Karjalan Liiton Vuoden 2019 karjalainen kirja ja Souda souda Sorolaan – Jaakkiman kylä Laatokan sylissä on Vuoden karjalaisen pitäjän- ja kyläkirjaksi valittu.

Karjalan Liiton liittovaltuuston varapuheenjohtaja, talousneuvos **Maija-Liisa Lindqvist** valitsi Vuoden karjalaiseksi kirjaksi Evakkotaival – Karjalan siirtoväen tarina, joka on jyhkeä tietopaketti siirtokarjalaisten kokemista evakkotaipaleista.

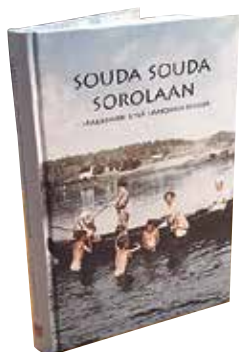
Karjala on ehtymätön aarreaitta niin evakoille jälkeläisineen kuin tutkijoille ja kaikille historiantutkijasta, kulttuurista ja monipuolisista luontoarvoista kiinnostuneillekin.

Kirjaan ovat kirjoittaneet muun muassa kirjailija **Laila Hirvisaari** ja historiantutkija, FT **Keijo K. Kulha**. Hirvisaari kertoo kirjassa lähdöstään kuusivuotiaana sotaorpona evakkoon. Hänen tarinansa muistuttaa, kuinka laaja oli evakkokokemusten kirjo: pelkoa, turvaa, halveksuntaa, myötätuntoa, toivoa, epätoivoa.

Käkisalmessa syntynyt Keijo K. Kulha selvittää kattavasti, kuinka väestönsiirrot ja valtava asutustyö toteutettiin ja miten lähes mahdottomalta tuntuneesta tehtävästä onnistuttiin.

Maija-Liisa Lindqvist perusteli Vuoden karjalaisen kirjan valintaansa:

–Teos on valtava tietopaketti Karjalasta ja palkitsee lukijansa sivu toisensa jälkeen. Säädetty lait, toimeenpano ja evakoiden hätä tulevaisuudesta kertovat karua kieltään. Kokonaan menetettyjen kolmen kaupungin, kahden kauppalan ja 39 maalaiskunnan kuvaukset kertovat miten monipuolinen menetetty Karjala oli. Kuitenkin karjalaisten sinnikkyys ja ahkeruus mahdollistivat uuden elämän rakentamisen. Itkemättä en kirjasta selvinnyt.

Vuoden kyläkirja kertoo myös maamme ensimmäisestä puutaloelementitehtaasta.

Vuoden karjalainen pitäjän- ja kyläkirja

Vuoden karjalaisen pitäjän- ja kyläkirjaksi valittiin Karjalaisten Pitäjähdistysten Liiton varapuheenjohtaja **Sami Suviranta**. Hänen valintansa on Souda souda Sorolaan – Jaakkiman kylä Laatokan sylissä.

Valintaansa Sami Suviranta perusteli:

–Sorolan kylän asukkaat ja heidän elämänmenonsa tulevat kirjan sivuilta läheisiksi tutuiksi lukijalle. Huikkeen näkymän Laatokalle tarjoava Annanriutta kuvataan tarujen ja tiedon valossa. Jopa ylityösuavissa aineksissa ovat mukana myös mervenneet ja marjamämmi.

Suvirannan mukaan kirjan kieliasu on erinomainen ja painotyö laadukas. Valokuvia täydentävät kartat ja lehtileikkeet. Toimittajat ja taittajat osoittavat sekä ammattitaitoa että lämmintä eläytymistä sorolaisten oloihin kauniissa Karjalan kotikylässä.

Souda souda Sorolaan -kirjan ovat toimittaneet **Tea Itkonen** ja **Marjatta**

Pertti Hakanen Karjalan Liitto ry:n toiminnanjohtajaksi

Karjalan Liiton pitkäaikaisen toiminnanjohtajan **Satu Hallenbergin** jäädessä eläkkeelle Karjalan Liiton hallitus valitsi 20.11.2019 pitämässään kokouksessa ent. kansanedustajan, opistoupseerin, Karjalan Liiton puheenjohtajan **Pertti Hakasen** 1.5.2020 alkaen Karjalan Liiton uudeksi toiminnanjohtajaksi.

**Onnittelemme
lämpimästi Perttiä!**

KUVA JAAKKO LYYTIKÄINEN

Pöllänen. Kirjan ulkoasu on Itkonen ja **Hanna Karlssonin** käsialaa. Kirjan kustantaja on Suur-Jaakkimalaiset r.y.

–Tässä vaiheessa kyläkirjan tekeminen on palapelin osien etsimistä, jossa onnellakin on osansa. Emme saa luovuttaa

muistojen tallentamisesta ja arkistojen koluamisesta. Kyläkirjoilla ja pitäjälehdillä voimme varmistaa, että muisto säilyy ja siirtyy tulevillekin sukupolville, eikä entinen Karjala koskaan katoa meiltä, painotti Itkonen kiitospuheessaan.

Evakkotaival – Karjalan siirtoväen tarina
Julkaisija: Amanita, 2019.
Mitat: 250 x 300 mm,
496 sivua, yli 360 kuvaa.
Tekstit: Keijo K. Kulha, Laila Hirvisaari, Pertti Hakanen, Sari Savikko, Hanna Pukkila-Toivonen.
Rajoitettu, numeroitu painos – 1939 kappaletta.

Pääkirjoitus

Pien suakkuna suvest

Nokialla heinäkuun alkupäivinä saimme nauttia kesäteatterissa näytöskappaleesta "Vuoksen Laulu". Näytelmä onnistui hyvin, osasuoritukset sekä tanssit olivat mukavaa katseltavaa, savusauna pihassa, jonka lämmi ja mukava tuoksu kantautui katsojienkin nautittavaksi.

□ Mauri Hauhia
tuleeko tähän jotain?

Kotimatka sitten toi taas oman jännityksen, kun pääsimme Nokialta lähtemään iltahämärissä kohti kotia, niin matkalla kohtasimme ison peuralauman, jotka kulkivat vasoinen tien poikki ja pitkin tietä. Onneksi havaitsin eläimet tarpeeksi ajoissa, eikä sattunut mitään vahinkoa, vaikka täpärällä olikin. Kun kerroin kavereille tapahtumasta, niin kysyivät "oliko valkohäntäpeuroja" – siihen totesin vain, että en ehtinyt kylläkään häntiä katselemaan.

Vpl. Pyhäjärvi juhlista nautittiin myös heinäkuussa Huittisten kirkossa. Mukava ja rauhaista tunnelma, ehtoollista nautittiin Pyhäjärven entisöidyn alttaritaulun edessä, jonka käyttöön otosta on kulunut tänä vuonna 35 vuotta. Huittisten seurakuntatallossa jatkui samainen tunnelma, huittislaiset olivat tehneet parhaansa juhlien onnistumiseksi, ja ruoka oli hyvää ja riittävästi, kaiken kruunasi hyvä kupilinen kahvia ja makoisa vehnänen.

Loppupuolella heinäkuuta lähdimme Pyhäjärvelle talkoisiin kirkkoaholle kunnostamaan Lahjoitusmaatalonpoikien muistomerkin portaita, yhdeksän talkoohenkilöä laittoi rivakasti työn toimeen ja valmista syntyi, portaat ovat nyt entistä ehommät. Myös ympäristöä siivottiin paikalle ilmestyneistä roskista. Tehtiin myös kivistä pyöreä nuotiopaikka hieman portaiden edestä sivuun, jossa paikalla käyvä paikallinen nuorisovoimat pitää pientä nuotiota. Samalla reissulla poikettiin pikaisesti isoisan maatalon paikalla, jossa on vielä navetan perustukset tallella, tavattiin myös paikalla asuvia ihmisiä, saimme keskusteltua hieman, kun eräällä naisella oli puhelimesta kääntöohjelma, kun siihen puhui Venäjäksi, niin laite käänsi puheen tekstiksi Suomen kielelle.

Kävimme myös katsomassa Enkkuan koulurakennusta, kun tietoomme oli tullut, että nykyinen omistaja aikoo kunnostaa sen käyttöönsä ja kyseli, että löytyykö jostakin rakennuspiirustuksia. Rakennus on aivan ryhdissään, koska runko on tehty paksuista ja jyrkeistä hirsistä ja kyllä siitä saa vielä mukavan asunnon, tosin työtä on aika paljon eikä valmistu aivan hetkessä.

Vpl. Pyhäjärvi-seura ry:n syyskokous

□ Riitta Hirvonen

Sateisena lokakuun päivänä 27.10. saapui 20 seuran jäsentä Karjala-talolle. Aluksi saimme tutustua päätoimittajaamme **Tea Itkosen**, hänen sukujuuriinsa Jaakkimassa sekä hänen tekemäänsä perinnetutkimukseen. Lehdellämme on jälleen monipuolisesti osaava päätoimittaja. Tea Itkonen kiitteli lehden aktiivista avustajajoukkoa ja toivoi jatkossakin runsaasti kirjoituksia.

Seuran emännistö oli leiponut maukkaat kahvileivät. Kiitos heille!

Pyhäjärvi-seura piti myös sääntömääräisen syyskokouksensa. Puheenjohtajana kaudella 2020 jatkaa **Riitta Hirvonen** ja varapuheenjohtajaksi valittiin hallituksen jäsen **Marketta Mattila**. Hallituksessa jatkavat vuonna 2020 **Eeva-Liisa Mikkola**, **Päivi Seppänen** ja **Sara Tompuri**. Erovuoroisista valittiin jatkamaan **Kaisa-Liisa Korhonen**, joka jo yli 30 vuotta on uurastanut seuran rahaston- ja jäsenrekisterin hoitajana sekä hoitanut tuotemyynnin postituksineen. Suuret kiitokset Kaisa-Liisalle! Hallituksen nuorin jäsen **Jenni Pääskysaari** valittiin myös uudelle kaksivuotiskaudelle. **Soile Tomperi** halusi

KUVA MARKETTA MATTILA

Seuran aktiivitoimijat 'mukitettiin' syntymäpäiviensä kunniaksi. Vasemmalta: Kauko Hinkkanen, Heli Nykänen, Johannes Ijas ja Sara Tompuri.

luopua hallituspaikasta. Hänen tilalleen valittiin **Pirjo Tomperi**. Marketta Mattilan tilalle ensi vuodeksi tuli **Mika Puranen**.

Pyhäjärvi-seurassa on 118 jäsentä, joista yksi on lapsi- ja yksi kannatusjäsen. Seuran jäsenmaksu on 10 euroa. Karjalan Liiton jäsenmaksun 20 euroa voi maksaa oman seuran kautta. Karjalan Liitto lähettää Karjalan kunnaat -lehden neljä kertaa vuodessa. Siitä

löytyy monipuolista ohjelma- ja toimintatarjontaa karjalaisuuteen liittyen. Esimerkiksi kerran kuussa pidettävät pitjäesittelyt ovat olleet hyvin antoisia ja suosittuja. Seuran ensi vuoden toiminnasta kerrotaan tammikuun Vpl. Pyhäjärvi-lehdessä.

Seuran uusi myyntituote, kuvamuki, on tehnyt hyvin kauppansa. Vaakuna- ja kartta-aiheisia mukeja tilattiin 300 kappaletta.

Jäljellä on enää 40 kpl kartta-aiheisia. Mustat T-paidat ovat loppuneet. Jäljellä on valkoisia ja harmaita. Seuran hallitus miettii mukien ja mustien paitojen uutta tilauserää ensi vuonna. Postitettaessa tuotteisiin lisätään postitusmaksu, esim. 1-4 mukin postitus maksaa 9,90 euroa + pakkauslaatikko n. 1,50 euroa.

Raili Huovilaa (oik.) muistettiin kiitoksia ja ruusulla pitkäaikaisesta työstä seuran hyväksi. Viimeksi hän toimi varapuheenjohtajana j akaikkiaan hallituksessa 10 vuoden ajan. Vasemmalla seuran puheenjohtaja Riitta Hirvonen.

Tuleeko lehtesi oikealla osoitteella?

Päivitä osoitetiedot ajan tasalle:
puh. 040 719 2692 tai kirsti.naskali@gmail.com
tai kotisivujemme lomakkeella.

vpl. Pyhäjärvi

www.karjalanliitto.fi/vplpyhajarvisaatio

Seuraava lehden numero ilmestyy marraskuussa.

Aineisto toimitukseen **viimeistään 5.12.** mennessä.

facebook.com/
Vpl-Pyhäjärvi-lehti

Julkaisija:

Vpl. Pyhäjärvi-Säätiö sr

Päätoimittaja:

Tea Itkonen
Vaskenvalajankatu 33
06100 Porvoo
puh. 040 557 4223
tea.itkonen@artea.fi

Toimitusneuvosto:

Pertti Hakanen
Mauri Hauhia
Tea Itkonen
Tarja Kopalainen
Kirsti Naskali
Esko Pulakka
Markku Pärssinen

Toimituksella on oikeus lyhentää ja muokata lehteen lähetettyä aineistoa.

Sivunvalmistus:

Artea tmi, Porvoo
Painopaikka:
Botnia-Print Oy, Kokkola

Tilaushinta:

Vuosikerta 35 €
kesto- ja vuositilalus kotimaahan, ulkomaille, lahjaksi

Ilmoitushinnat:

Kuolinilmoitukset 0,70 € / ppm
tekstissä 0,80 € / ppm
pienin ilmoitus 20 € / ppm
Hintoihin lisätään alv 24 %

Tilaukset, jakeluhäiriöt ja osoitteenmuutokset:

Vpl. Pyhäjärvi-Säätiön asiamies
Kirsti Naskali
Miharintie 312, 37200 Siuro
puh. 040 719 2692 tai
kirsti.naskali@gmail.com

Pyhäinpäivä Kalevankankaalla

□ Pirjo Kiiala

Karjalaisyhteisöt kokoontuivat Pyhäinpäivänä 2.11.2019 klo 12 perinteisesti Tampereen Kalevankankaalla, Karjalaan jääneiden vainajien muistomerkillä

Tilaisuus aloitettiin Suomalaisella rukouksella Siunaa ja varjele meitä. Yhteisen kukkalaitteen muistomerkille laskivat edustajat kustakin seurasta: Tampereen Seudun Vpl. Pyhäjärvi-kerho (tänä vuonna järjestelyvuorossa), Karjalan Kaiku, Hervannan Karjala-seura, Sortavalan Seura, Tampereen Seudun Suojärveläiset, Karjalaisseurojen Tampereen piiri ja Tampereen Karjala-seura.

Kuorolaulua esitti Tampereella 1940 perustettu Karjalan Kaiku Hiljainen tienoo. Kuultiin **Pirjo Kiialan** lausumana **Väinö Havaksen** runo Testamentti pojalleni. Tuomiokirkkoseurakunnan pastori **Veli-Pekka Ottman** otti puheeseensa aiheen runosta,

tärkeistä asioista, jotka silloinen Kivijärven kirkkoherra Väinö Havas testamenttasi pojalleen talvisodan kynnyksellä. Muistohetki päättyi yhteisesti laulettuun virteen Maa on niin kaunis.

Testamentti pojalleni

*Tänä aamuna, poikani,
lähden kohti tuskien rintamaa.
Sinun, äitis ja veljies tähden
minut kutsuvi isänmaa.*

*Isänmaallinen, kontua vailla
olen ollut ja köyhä mies.
Sydän-Suomeni karuilla mailla
oli suitseva kotilies.*

*Perinnökseni, poikani, annan
tyhjä taskut ja isänmaan,
kalasaunani välkkyvän rannan,
pyhän uskon Jumalaan.*

*Minut kerran kun kantavat luokses,
risti sormes ja ole mies.
Kävi poikani näin sinun vuokses,
minä viitoitin miehen ties.*

–Väinö Havas (1939)

Tampereen Karjala-Seuran vuonna 1955 pystyttämä muistokivi on valmistettu graniitista ja siihen on kiinnitetty kuvanveistäjä Unto Hietasen muotoilema Karjalan vaakuna.

Säätiöseminaarissa

□ Kirsti Naskali

Karjalan Liiton järjestämä säätiöseminaari pidettiin 18.10.2019 Karjalatalolla. Karjalan Liittoon kuuluu kaikkiaan 23 säätiötä. Suurin osa on pitäjäsäätiöitä, kuten Vpl. Pyhäjärvi-Säätiö, mutta mukaan mahtuu myös joitakin muita karjalaisuuteen ja Karjalaan liittyviä säätiöitä.

Sotavainajien muiston vaalimisyhdistyksen puheenjohtaja **Pertti Suominen** kertoi luovutetulla alueella sijaitsevien sotilashautausmaita koskevan tilannekartoituksen käynnistämisestä. Luovutetulla alueella sijaitsee 56 seurakuntien sankarihautausmaata, joille on haudattu noin 7000 sankarivainajaa. Hautausmaita koskee vuonna

1992 Suomen tasavallan ja Venäjän federaation hallitusten välillä allekirjoitettu yhteistyösopimus. Kokonaiskuva hautausmaiden tilanteesta on puutteellinen. Vpl. Pyhäjärven sankarihautausmaa-alue oli säilynyt sodan jälkeen luonnon tilassa. Valtiosopimuksen allekirjoituksen jälkeen 1990-luvulla sankarihautausmaa-alue Vpl. Pyhäjärvi-Säätiön toimesta aidattiin ja sinne pystytettiin muistomerkki. Alue on Vpl. Pyhäjärvi-Säätiön hoidossa. Kaikkien sankarihautausmaiden kohdalla tilanne ei ole yhtä hyvä: hautausmaa-alueen hoidosta ei ole sovittu, aluetta ei ole merkitty, hautausmaa on jäänyt teiden alle tai hautausmaan päälle on pystytetty rakennuksia. Tällä

Sotavainajien muiston vaalimisyhdistyksen ja Karjalan Liiton yhteisesti toteuttamalla kyselyllä on tarkoitus kartoittaa sotilashautausmaiden tilanne ja koota niistä tietokanta. Tulevaisuudessa on tarkoitus tehdä vastaava kysely myös luovutetun alueen siviilihautausmaista.

Säätiöesittelyssä oli vuorossa Suoja-säätiö, jonka esitteli sen hallituksen puheenjohtaja **Jyrki Kohonen**. Säätiö on perustettu marraskuussa vuonna 1960 Viipurista lähtöisin olevan Keskinäinen Vakuutusyhtiö Suojan perinteiden jatkajaksi. Säätiön tarkoituksena on edistää tieteellisiä, taiteellisia, sivistyksellisiä, kasvatuksellisia, sosiaalisia ja taloudellisia pyrintöjä sekä historiallisen perinteen

tutkimusta. Tarkoituksensa toteuttamiseksi säätiö jakaa vuosittain stipendijä, apurahoja ja avustuksia. Tietoja säätiöstä löytyy sen kotisivuilta www.suojasaa-tio.fi.

KHT-tilintarkastaja **Heidi Vierros**, joka on toiminut mm. Karjalan Liiton tilintarkastajana, kertoi säätiölain ja uudistuneen kirjanpitolain soveltamisesta säätiötilintarkastajan näkökulmasta.

Karjalan Liiton hallituksen puheenjohtaja **Pertti Hakanen** ja liiton toiminnanjohtaja **Satu Halonen** kertoivat liiton ajankohtaisista asioista, mm. Karjalantalon peruskorjaussuunnitelmasta ja ensi vuoden, Karjalan Liiton 80-vuotisjuhlavuoden, tapahtumista.

Terveiset Australiasta

”Haluaisin kiittää Vpl. Pyhäjärvi-Säätiötä saamastani stipendistä, jonka sain viime vuonna. Olen tänä kesänä Tallinnan teknillisestä yliopistosta valmistunut kandidaatti, joka on erikoistunut kansainväliseen- ja Eurooppaoikeuteen. Tutkinto tähtää kansainvälisiin työtehtäviin ja koulutukseni ansiosta olen alkanut näkemään maailman täysin uudella tavalla. Suoritin kolmen vuoden tutkinnosta toisen vuoteni Espanjan Valenciassa ja käytin saamani apurahan pääasiassa Tallinnaan takaisin asettumiseen.

Tänä kesänä ajatukseni oli lähteä kohti uusia haasteita. Otinkin elokuuksi menolipun Länsi-Australiaan Perthiin, jossa teen paraikaa vuoden mittaista working holiday -viisumia. Länsi-Australia on tunnettu runsaista luonnonvaroistaan, jotka ovat synnyttäneet alueelle kii-vostoimintaa ja sektori tarjoaakin nykyisin lukemattomia kansainvälisiä työpaikkoja. Muuton taustalla oli tietysti myös ajatus aurinkoisesta talvesta! Ensi vuonna ajatukseni on aloittaa maisteriopinnot Euroopassa.

Terveisiä kaikille lukijoille sekä Papalle ja Railille täältä Australiasta!”

Terveisin,
Juha Nokelainen

Joulutervehdykset Pyhäjärvi-lehteen
5.12. mennessä.

Hinnat:

Yksityishenkilöt,
enintään kaksi riviä, 10 euroa.

Kehysilmoitus 2 x 50 mm, 20 euroa.
Kehysilmoitus 2 x 100 mm, 40 euroa.
Alv. 24% sisältyy hintaan.

Muista myös lehti ja muut
Pyhäjärvi-tuotteet läheisille lahjaksi.
Tilaa hyvissä ajoin, kiitos!

Henki elää! – Erillinen Pataljoona 6:n muistojulkaisu

Karjalaisen pataljoonan Er.P 6:n vuosikymmeniä kestäneen aseveltoiminnan ja yhä jatkuvan pataljoonan perinnetoiminnan vaiheet koottuna yksiin kansiin. Pataljoonan lujaa asevelihenkeä taustoitetaan sotahistoriallisena artikkelina Er.P 6:n taistelujen tiestä sekä pataljoonan veteraanien kertomuksina noiden talvisodan päivien tapahtumista. 271 sivua, 60 kuvaa.

Tilaa muistojulkaisu Henki elää! hintaan 30,- +postikulut
Tilauksia vastaanottavat ja lisätietoja kirjasta antavat:
Antti Hynnä, antti.hynna@tuni.fi, 040 849 0048
Aila Alanen, aila.alanen@sakkola.fi, 040 707 6164

30 €
+ postitus

Suruviestit

Rakkaamme

**Tuomo Markus
TENKANEN**

s. 19.8.1934 Vpl. Pyhäjärvi
k. 14.10.2019 Kerava

*Tyyni rauha lähteneelle,
raadannasta rauenneelle.
Uni pitkä uinaella,
ikilepo lepäellä,
kauniissa kalmistossa,
himmeässä hietikossa,
rantapuitten humistessa,
meren laineen laulaessa.*

–Varpu Juntunen

Kiittäen ja kaivaten

Liisa
Sanna
Minna
Atte perheineen
Marko perheineen
sisaret ja veli
sisarusten lapset
perheineen
muut sukulaiset ja ystävät

Siunaus toimitettu Keravan
kappelissa 16.11.2019.
Kiitämme osanotosta.

Odottavan aika on pitkä – vai onko?

□ **Jouni Hartikainen**
kappalainen,
Munkkiniemen seurakunta

Sanotaan, että odottavan aika on pitkä. Itse olen saanut sen kokea penkkiurheilijan roolissa. Suomen jalkapallo- maajoukkueen pitkäaikaisena kannattajana haave lajin arvoturnaukseen pääsystä on elänyt jo vuosikymmeniä. Monesti on toivottu, mutta jouduttu pettymään. Ensimmäisen karsintapelin arvokisoihin pääsystä kävin katsomassa Helsingin olympiastadionilla vuonna 1977. Silloin 13-vuotiaana poikase- na todistin, kuinka Englan- ti voitti tuon karsintapelin mennen tullen 4-1 ja eteni lopulta lopputurnaukseen, kuten usein ennenkin ja sen- kin jälkeen.

Mutta nyt on tapahtumassa sellainen ihmeellinen asia, että Suomen miesten A- maajoukkue on vihdoon teke- mässä unelmista ja pitkästä odotuksesta totta. Enää on jäljellä kaksi karsintaottelua.

Jos jotakin aivan totaalista pe- lillistä katastrofia ei satu- eikä pitäisi sattua- niin Suomi pelaa ensi kesänä jalkapallon Euroo- pan mestaruusturnauksessa. Kun tämä hartauskirjoitus jul- kaistaan, saatamme jo tietää, kuinka Suomen kävi. Unelma elää ja odottavan pitkän pitkä aika on lopulta käymässä vä- hiin. Toivotaan parasta.

Odottavan aika on menossa täl- läkin hetkellä. Me ihmiset yleen- sä odotamme jotakin, enemmän tai vähemmän tietoisesti ja pa- lavasti. Pyhäinpäivän tietämissä saatamme ajatella täältä ennen meitä lähteneitä rakkaitamme. Pyhäinpäivän sanoma kertoo meille, että uskon ja toivon sil- mää kantaa ajan rajan tuolle puolen. Joskus saamme kohda- ta rakkaamme ”tuonilmaisissa”, siellä jossain Taivaan Isän taipa- leilla, Luojan hyvän leposijoilla. Ajasta aikaan Hän on varjellut, edeltä meille jo tietä näyttänyt. Sinne kerran käydä saamme, turvaten Vapahtajaamme. Marraskuun lopussa tulee kulu- neeksi 80 vuotta talvisodan syt- tymisestä. Nuo päivät merkit-

sivät Karjan suvulle lähtemistä rakkailta kotikonnuilta kohti tuntematonta tulevaisuutta. Maat ja mannut oli jätettävä pa- kon edessä ja etsittävä elämisen pohjaa jostain toisaalta. Kukaan ei oikein tiennyt, mitä oli odo- tettavissa. Meneekö koko maa itänaapurin ahnaaseen valloit- tajan kitaan, vai vieläkö joskus näkisi tutut paikat, kotiseudun rakkaan, Laatokan kimaltele- vat vedet ja Pyhäjärven rannat? Odottavan aika saattoi olla pit- kä, vaikka ei sitä kenties ehti- nyt ajatella arjesta selviämisen tuoksinassa ja paineessa. Silloin rukoiltiin varmastikin enem- män kuin koskaan: ”Voi Luoja, varjele meitä, laske kätesi hei- momme ja kansamme ylle. Älä hylkää meitä!”

Myös lähestyvä adventin aika puhuu odottamisesta, Herran juhlan odottamisesta, odotuk- seen laskeutumisesta. Saamme käydä jälleen kohti Vapahtajan syntymäjuhlaa. Jouluna, joulun lapsessa, Jumala tulee meidän keskellemme. Hän oli keskel- lämme silloinkin, kun tämän maan kohtalosta taisteltiin 80

vuotta sitten. Tämä joulun lapsi, ikuinen Jumala julis- taa ja lupaa meille tänään- kin: ”Minä olen sinun kans- sasi kaikki päivät maailman loppuun asti.” Hän ei hylkää meitä milloinkaan, vaan on kanssamme niin elämässä, kuin kuolemankin hetkellä – ja vie perille.

”Liha hyvä, voi makija, kala o kaikei parasta

Tuomo Tenkanen 1934–2019

Isän muistolle

Isäni **Tuomo Markus Tenkanen** syntyi Viipurin läänin Pyhäjär- ven Vernitsan kylässä 19.8.1934 **Tuomas** ja **Martta** (o.s. Kuro- nen) **Tenkasen** seitsemästä lap- sesta keskimmäisenä. Tuomo asui syksystä 1944 vuoden ajan sotalapsena Tukholmassa sisa- rensa Riitan kanssa.

Perhe asui jatkosodan jälkeen aluksi Ikaalisissa kuuden vuoden ajan ja sen jälkeen Tikkurilan Hiekkaharjussa. Oman perheen isä perusti Helsingissä ensimmäi- sen vaimonsa **Raita Haikkolan** kanssa vuonna 1964. Avioliitosta

syntyi kolme lasta, Atte, Minna ja Marko. Helsingistä siirryttiin vuonna 1970 Keravalle.

Vuonna 1980 hän solmi uuden avioliiton **Liisa Polkon** kanssa ja tästä liitosta syntyi tytär Sanna. Keravan vuodet olivat loppuun asti hänen elämässään hyvin intensiivisiä monellakin tapaa.

Viimeiselle matkalleen hän lähti Peijaksen sairaalasta maanantaiyönä 14.10.2019 oltuaan siellä heikkona 10 päivää. Vielä tajuissaan ollessaan sinnikkään Karjalan pojan selkeä tavoite oli palata kotiin Liisa-vaimon luokse Keravan Kurkelaan, jossa hän ehti elää ja asua melkein 50 vuotta.

Hän aloitti työuransa jo nuore- na poikasena Ikaalisten tiiliteh- taalla. Ennen pääsyään vuonna 1964 Tietokonepalveluun (nykyi- sin Tieto Oy) tietokoneoperaat- toriksi ja sieltä varhaiseläkkeelle vuonna 1991, hän ehti työsken- nellä Tampereella Finlaysonin puuvillatehtaalla sekä Helsingis- sä Maalaiskuntien kirjapainossa, VR:llä ja Alkon myyjänä.

Isä oli hyvin utelias. Häntä kiin- nostivat niin luonto, taide kuin tekniikkakin. Marjojen poiminta ja hillojen laitto kuuluivat elä- mään. Kasvien nimet ja tiedot häneltä tulivat luonnossa liikku- essaan kuin tietokirjan sivuilta.

Häntä voi sanoa hyvällä syllä tekojen mieheksi. Monet tuttujen televisiot ja radiot hän korjasi. Runojakin tuli kirjoiteltua ja vä- hän tauluja maalattua. Hän toimi vuodesta 1987 radioamatöörinä (OH2NPF) etenkin mökiltään Kankkilasta käsin. Aktiviteettei- hin kuului lisäksi klassisen mu- siikin ja vanhojen suomalaisten iskelmien ahkera kuuntelu.

Ehkä tärkein ja pitkäaikaisin isän harrastuksista oli kuitenkin jo nuorena miehenä aloitettu va- lokuvaus. Pieteeillä hän merk- kasi kaikkiin tärkeisiin kuviinsa kuvauspaikat, -ajat ja henkilöt. Hän otti myös kantaa asioihin ja kirjoitti mm. Keski-Uusimaa- han useita mielipidekirjoituk- sia sekä Vpl. Pyhäjärvi-lehteen muisteluksia.

Karjalaisuus ja Tenkanen-Ten- gen -sukuseuran toiminta olivat hänelle loppuun asti tärkeitä. Neuvostoliiton hajottua hän vie- raili syntymäpäitjässään Pyhä- järvellä viidesti.

Häntä jäivät kaipaamaan vai- monsa Liisan lisäksi neljä lasta, 11 lastenlasta, sisarukset Raimo, Aira ja Tuula sekä sisarusten lap- set perheineen ja monet ystävät.

Atte Tenkanen
kanttori, FT

Onnittelut

85

Helvi Kalttila 85-vuotta 5.10.2019. Helvi on syntynyt Enkkuassa. Vanhemmat **Emilia** ja **Johannes Pärssinen**. Helvi asuu Tampereella.

Suvannon seudun pitäjäyhteisöjen kuulumisia

□ Kirsti Naskali

Suvannon seudun pitäjäyhteisöjen edustajien tapaaminen oli tänä vuonna Mikkeliissä 18.10.2019 Mikkelin Upseerikerhon tiloissa. Isännöintivuorossa oli tällä kertaa Rautu.

Rautulaisten pitäjäseura ry:n puheenjohtaja **Markku Paksu** ja varapuheenjohtaja **Pekka Intke** toivottivat kokouksen osanottajat tervetulleeksi. Mukana oli rautulaissääntien lisäksi Vpl. Pyhäjärvi-Säätiöstä hallintoneuvoston puheenjohtaja **Esko Pulakka** ja säätiön asiamies **Kirsti Naskali**, Sakkola-Säätiöstä hallintoneuvoston puheenjohtaja **Hannu J. Paukku**, hallituksen puheenjohtaja **Antti Hynnä**, hallituksen vapapuheenjohtaja **Aila Alanen** ja hallituksen jäsen **Mervi Äikäs** sekä Vuoksela-seurasta hallituksen puheenjohtaja **Seppo Komonen** ja hallituksen jäsen **Pekka Turkki**. Käkisalmen, Metsäpirtin ja Räisälän edustajia ei tällä kertaa ollut mukana.

Aluksi Pekka Intke kertoi Mikkelin kasarmialueen ja varuskuntakerhon historiasta. Lounaan jälkeen pidettiin kokous, jonka puheenjohtajana toimi Markku Paksu ja sihteerinä Pekka Intke.

Kokouksen aluksi pitäjäyhteisön edustajat kertoivat toiminnastaan kuluneen vuoden aikana ja tulevaisuuden suunnitelmista. Yhteisesti todettiin, että tämä vuosi alkoi surullisissa merkeissä, kun kaikkien mukana olleiden pitäjien pitäjälehtien toimittaja **Marjo Ristilä-Toikka** yllättäen kuoli tammikuussa. Kaikkien lehtien kohdalla jatkuvuus saatiin kuitenkin kevään aikana vakiinnutettua hyvällä tavalla. Rautulaisten lehden toimittajan vaihtumisesta oli sovittu jo viime vuoden puolella. Lehden toimittajaksi tuli **Markku Vauhkonen** Pieksämäeltä. Suvannon seutu-lehden ja Vpl. Pyhäjärvi-lehden päätoimittajaksi valittiin **Tea Itkonen**, joka toimittaa myös Jaakkiman Sanomia.

Rautulaisten pitäjäseura ry

Rautulaisten kihujuhlat olivat Raudussa kolmipäiväisinä 26.-28.7.2019. Ne toteutettiin 30-luvun teemalla, ja monet osallistujat olivatkin pukeutuneet teeman mukaisesti. Mukana oli lähes 180 pitäjäseuran jäsentä. Yhteistyö paikallisen kunnan johdon kanssa on sujunut hyvin, ja pitäjäseuran ylläpitämiä perin-

teisiä kohteita on kunnostettu yhteistyössä.

Seura osallistui yhteistyöhön Pietarin sotilaskatemiassa työskentelevän historioitsija **Dimitri Odyntsevin** projektiin Raudun taistelusta vuonna 1918. Projekti on saamassa jatkoa siten, että tavoitteena on rakentaa ns. "Muistopolku Raudusta ja sen historiasta". Polun varteen on suunniteltu 10 – 14 erilaista muistotaulua, jotka kertovat Raudun historiasta sisältäen myös Neuvostoliiton ajan 1960-luvulle asti.

Seura on valmistanut pienoismalleja Raudussa ennen sotaa olleista rakennuksista, ja niitä on ollut esillä useissa tapahtumissa eri paikkakunnilla. Viimeksi on valmistunut talkootyönä Vakkilan tsasounan pienoismalli. Seuraava kohde on Raudun rautatieasema. Ensi vuoden pitäjäjuhlat on tarkoitus pitää Mikkelin Karjalaseuran 80-vuotisjuhlien yhteydessä. Ensi vuoden tavoitteena on lisäksi tuottaa RAUTU kuvina -kirja.

Sakkola-Säätiö

Sakkola-Säätiön edustajat kertoivat, että tämän vuoden suurin ponnistus on ollut keväällä Sakkolan kirkon Muistopuiston alueelle noin 250 metriä pitkän aidan rakentaminen ja maalaaminen. Samassa yhteydessä alue myös siistittiin. Lopputulokseen on oltu tyytyväisiä, ja paikalliset asukkaatkin ovat kiitelleet asiaa. Alue on pysynyt siistissä kunnossa, ja yhteistyö paikallisten viranomaisten kanssa on sujunut hyvin.

Sakkolan pitäjäjuhlat olivat tänä vuonna Punkalaitumella. Ensi vuonna ne järjestetään Huittisissa 2.8.2020. Suunnitelmissa on pitää vuonna 2022 juhlat Sakkolassa ja jatkossa pitää juhlat siellä viiden vuoden välein.

Lempäälässä toimiva Sakkola-museo on ollut avoinna koko kesän, ja museon toiminta on turvattu jatkossakin Lempäälän kunnan hankittua museorakennuksen omistukseensa. Museo sijaitsee Lempäälässä Kuokkalan museoraitilla noin kolmen kilometrin päässä Lempäälän keskustasta.

Vuoksela-Seuran kuulumiset

Vuoksela-Seuran puheenjohtaja Seppo Komonen kertoi, että Romanskin kunnanjohtajan kanssa on käyty neuvotteluja vuonna 1996 25 vuodeksi tehdyn sopimuksen, joka antaa kulkuoikeuden Vuokselan kirkolle ja sankarihautausmaalle, jatkamisesta.

Neuvotteluja jatketaan ensi keväänä. Seuran tavoitteena on kunnostaa sankarihauta-alueita, rakentaa sen ympärille aita ja istuttaa alueelle puita ja pensaita.

Joka toinen vuosi pidettävä kesäjuhla "Muistojen tapahtuma" oli heinäkuussa Iittalassa. Vuoksela-Seuran syyskokous on 30.11.2019 klo 12 Tammen kunnantalolla, ja heti sen jälkeen on samassa paikassa Talvisodan alkamisen muistotilaisuus, jonka järjestävät yhteistyössä Vuoksela-Seura, Tammen Karjalaseura, Tammen kunta ja seurakunta. Joulun jälkeen pidetään perinteinen Arepyhä-tilaisuus 28.12.2019 Iittalassa.

Vuoksela-Seura perustettiin 70-vuotta sitten 6.1.1950. 70-vuotisjuhlaa vietetään ensi kesänä Hatulassa 26.7.2020. Ensi vuonna julkaistavaksi suunnitellun 70-vuotishistoriikin kokoaminen on käynnistetty. Seura on tänä vuonna julkaissut uusintapainoksen kirjasta "Sotiemme Vuoksela. Elämää kodeissa ja isänmaata puolustaen 1918, 1939–1944." Kirjan tilaustiedot löytyvät Vuoksela-Seuran verkkosivuilta.

Vpl. Pyhäjärvi-Säätiö

Säätiön hallintoneuvoston puheenjohtaja **Esko Pulakka** kertoi Vpl. Pyhäjärvi-Säätiön toiminnasta kuluneen vuoden aikana. Tämän vuoden pitäjäjuhlat olivat heinäkuussa Huittisissa ja ensi vuonna juhlat pidetään Helsingissä Karjalatalolla 19.7.2020.

Merkittävä kunnostustyö tehtiin kesällä, kun talkoilta korjattiin Pyhäjärven Lahjoitusmaatalonpoikien muistomerkin kiviportaati, jotka vuosikymmenten kuluessa olivat menneet huonoon kuntoon. Pyhäjärven kirkkoaho ja sankarihautausmaan alue ovat pysyneet hyvässä kunnossa. Ne on siistitty säätiön ja kotiseutumatoilla käyneiden toimesta vuosittain. Yhteistyö Plodovojen paikallishallinnon henkilöiden kanssa on sujunut hyvässä yhteisymmärryksessä.

Sortanlahden satama-alueelle on valmistumassa iso hotellikompleksi, joka palvelee erityisesti matkailijoita Konevitsan luostariin.

Keskustelua kaikkia kiinnostavista aiheista

Vapaamuotoinen keskustelu ja kokemusten vaihto ovat tärkeä osa näiden pitäjäyhteisöjen edustajien tapaamista, ja keskustelu jatkuikin pitäjäkatsausten jälkeen vilkkaana mm. mahdollisesta pitä-

Suvannon seudun pitäjäyhteisöjen tapaamisen osanottajat Mikkelissä: edessä vas. Kirsti Naskali, Aila Alanen, Mervi Äikäs ja Esko Pulakka. Takana vas. Antti Hynnä, Pekka Turkki, Seppo Komonen, Markku Paksu, Pekka Intke, Maritta Paukku ja Hannu J. Paukku.

Vasemmalta Esko Pulakka, Hannu J. Paukku, Pekka Intke, Aila Alanen, Pekka Turkki, Mervi Äikäs ja Antti Hynnä. Taustalla näkyy kesällä valmistunut Vuokselan roll-up, jota seura tyytyväisenä esitteli kokousväelle.

jäyhteisöjen Karjalanmatkasta tulevana kesänä, E-viisumista ja yhteisöjen verkkosivuilta.

Uuden E-viisumin kohdalla kokemus on osoittanut, että nopea viisumin saanti ja rajamuodollisuuksista selviytyminen edellyttävät hakemuksen täyttämistä huolellisesti kaikilta kohdiltaan. Lisäksi on muistettava tarkistaa, että passi on voimassa ainakin kuusi kuukautta matkan jälkeen.

Myös yhteisöjen verkkosivujen laatisemisesta ja ylläpidosta vaihdettiin kokemuksia. Vuoksela-seura ja Vpl. Pyhäjärvi-Säätiö ovat käyttäneet mahdollisuutta luoda yhtenäisen mallin mukaiset uudet sivut Karjalan Liiton sivujen yhteyteen. Rautulaisten pitäjäseuralla ja

Sakkola-säätiöllä on omat sivut erillään Karjalan Liiton sivuilta. Sakkola-Säätiön sivuille on linkki Karjalan Liiton sivuilta.

Talvisodan aikaisesta Erillinen Pataljoona 6:sta (Er.P 6) on tekeillä kirja, joka ilmestyy joulukuun alussa Keljan 27.12.1939 käydyn taistelun 80-vuotispäivän muistoksi. Perinnejuhla pidetään Kokemäellä. Pataljoona koostui pääosin sakkolalaisista, kaukolalaisista, räisäläläisistä ja käkisalmlaisista miehistä. Sakkola-Säätiö on yksi kirjahankeen tukijoista.

Markku Paksu esitteli Evakkolapset ry:n valmistelemia esitystä, jossa ehdotetaan marraskuun viimeisen päivän (30.11.) nimeämistä Evakon päiväksi ja viralliseksi liputuspäiväksi.

Yhdessä todettiin, että tapaamisia pitäjäyhteisöjen edustajien välillä keran tai kahdesti vuodessa pidetään hyvinä. Mietittäväksi jäi muun muassa voisivatko Suvannon seudun pitäjäyhteisöt esiintyä aiempaa yhtenäisemmin Karjalaisilla kesäjuhlilla, esimerkiksi pitäjätöillä tai juhlakulkueessa. Seuraavan tapaamisen isäntänä ovat Metsäpirtin edustajat. Tavoitteena on pitää kokous ensi vuoden tammikuussa.

Sakkola-Säätiön ja Vpl. Pyhäjärvi-Säätiön edustajat olivat Mikkelissä yhteiskuljetuksella, ja kokouksen jälkeen tutustuttiin vielä Jalkaväkimuseoon ja Päämajamuseoon, kun keran päämajakaupungissa oltiin.

Pienen tytön muistikuvia syksystä 1939

□ Anna-Liisa Heikkilä

Se syksy oli erilainen. Olin seitsenvuotias, ja olisi pitänyt aloittaa koulunkäynti, mutta alakoulu ei alkanutkaan. Isommatkin oppilaat joutuivat koulunkäyntinsä keskeyttämään, koskapa koulu tarvittiin muihin tarkoituksiin.

Noitermaassa, kotikyläsäni, oli jo kesällä linnoitustyömiehiä ja sitten lokakuussa alkoi YH:n, eli ylimääräisten kertausharjoitusten aika. Huoltojoukkoihin kuuluvia miehiä oli majoitettu taloihin ja hevosia talojen talleihin ja kujamaille. Meilläkin oli ollut jo useamman viikon ajan sijoitettuna 13 miestä. He olivat Keski-Suomesta, ainakin Konginkankaalta ja Viitasaarelta. Rauhallisia miehiä, jotka olivat päivät tehtävissään ja tulivat illan pimetessä tupaan, jonka lattialla nukkuivat.

Yksi tapaus jäi mieleeni. Hammastani särki. Paineilin poskeani tuvan lämpöiseen uuninkylkeen. Silloin eräs miehistä, muistelen, että hänen nimensä oli Hintikka, istuutui tuolille siihen uunin viereen. Hän otti käteensä käteni ja paineli sitä peukalon hangasta. Hänellä oli tieto, että tämä keino auttaisi särkyyn. Ehkäpä auttoikin.

Antin päivän ilta

Tuli marraskuun viimeinen päivä, Antin päivä. Meillä oli tapana, että kävimme silloin naapurissa "lautamiehen Antin" isäni kummin, nimipäivillä. Niin nytkin. Pois lähtiessä, pimeässä pakkasillassa joku huomasi oudon kajon eteläisellä taivaalla. Matikaisen navettarakennus oli siinä Vanhanmäen kujasten lähellä, ajosilta kujasille päin. Kiipesimme sillan korkeimmalle kohdalle ja tuo näky, laajalti punaise-naan hehkuva yötaivas jäi lähtemättömästi mieleeni. Silloin isäni sanoi: "Metsäpirtti palaa". Metsäpirtti oli rajapitäjä. Sotaa oli pelätty. Nytkö se alkoi? Siitä lähtien ei mikään enää ollut entisellään.

Kodista lähtö

Vietimme rauhallista iltaa kotona. Monet ovat muistaneet, että se oli neljäs päivä joulukuuta, lauantai-ilta. Ikkunat oli pimennetty ja kattoon kiinnitetty öljylamppu valaisi tupaa. Yllättäen tuvan ovi aukeni ja suojeluskuntapukuinen Veikko-veljeni ilmestyi ovelle. Ääni värähtäen hän vaivoin sai sanotuksi: "On annettu määräys. Kahden

Pulakan perhe evakossa 1941 Kuortaneella. Edessä vasemmalta Aino, äitinsä Helena ja Anna-Liisa, takana vasemmalta Pentti, Veikko ja isä Pekka Pulakka.

tunnin kuluttua on äitien, lasten ja vanhusten oltava Noitermaan pysäkillä. Mukaan pitää ottaa evästä kahdeksi päiväksi ja tavaraa vain sen verran, mitä jaksaa kantaa."

Veikko ei jäänyt mitään selittelemään, vaan jatkoi matkaansa viestinviejänä eteenpäin. Kuinka paljon lähtökäskyä oli aavisteltu, sitä en tiedä, mutta pakko-tilannehan se oli. Meillä oli nykyaikaisesti sanottuna "uusioperhe". Isän jäätyä leskeksi 1932, hän avioitui sitten uudelleen. Helena-äiti oli huolehtivainen äiti meille kaikille.

Alkoi hyörinä. Äidin apuna oli Aura, sisarusista vanhin. Hän oli lokakuussa irtisanoutunut työpaikastaan keittäjänä Nukarin Lastenkodissa Nurmijärvellä ja tahtoi tulla kotiväen avuksi, kun tiesi, että olivat "levottomat ajat". Hyvä, että tuli, sillä Auran vaativaksi osaksi tuli lehmien kuljetus. Kotiin tai paremminkin kotiseudulle perheestämme jäivät 45-vuotias isä, joka oli määrätty ilmansuojelu- ja valvontatehtäviin sekä desanttitorjuntaan ja viestijoukkueessa palvellut 18-vuotias Veikko.

Meitä sotaa pakoon lähteviä oli äidin mukana 11-vuotias Pentti, 4-vuotias Aino ja minä. Mitä otettiin ja mitä jätettiin siitä en paljonkaan muista. Sen muistan, että oli tönkkö olo, kun takin alle piti pukea pari mekkoa päällekkäin. Takki oli kyllä uusi ja hyväkoinen. Aura oli ostanut sen Helsingistä palkka-

rahoillaan kotiin tullessaan. Se olikin lapsuusvuosien ainoa ns. ostotakki ja palveli vielä talvella -43.

Pienen Ainon suuri suru oli, kun ei saanut mukaansa Risto-nukkea. Se oli Ainon aarre, näyttävä poikanukke, minkä isä oli kesäisessä Marttojen tapahtumassa saanut arpajaisvoittona ja antoi sen nuorimmalleen. Kodista lähdettiin sillä mielin, että tullaan takaisin, kun sota loppuu. Isä vei meidät rekikyydillä pysäkillä. Sinnehän oli lyhyt, vain noin kahden kilometrin matka. Isän tehtävä oli sitten illan aikana antaa kyytiä apua tarvitseville.

Pysäkillä juna odotellessa

Sen muistan, että pysäkillä oli aluksi pimeää, mutta illan mittaan silmä tottui talvisen yön hämäryyteen. Väen paljous ainakin lapsen silmin katsottuna oli suuri. Suuri se on ollut todellisuudessaakin, tulivathan samaa junaa odotamaan paitsi Noitermaan kylien pakoon lähtemään käsketyt, myös lähtijöitä muista kylistä, kuten Kostermaasta.

Liikehdintää oli, sillä odotusaika oli pitkä. Junan piti tulla noin yhdeksän aikaan, mutta se tuli vasta aamuyöstä. Ulkona odotettiin, enkä muista, että olisin palellut. Olihan ylläni vaatetta kerroksittain. Myöhemmin olen saanut tietää, että vanhukseille ja sairaille oli varattu odotuspaikoiksi läheiset

Maidonmyyntiosuuskunnan ja Karvosen talot.

Pari tapausta jäi pysäkillä olosta mieleeni. Yleensähän lapset pysyttelivät tiiviisti äitinsä tai saattajansa läheisyydessä, mutta kaksi suunnilleen ikäistäni tyttöä olivat loitonneet äidistään kauemmas väkijoukkoon. Muistan, miten heidän äitinsä kovalla äänellä kutsui tyttöjään nimeltä, että "mis työ uotta". Äiti tarvitsi välttämättä tyttöjään avuksi pienemmistä lapsista huolehtiessaan.

Toinen muistikuva liittyy Kujassuun Mattiin. Matti oli isäni serkku ja ikätoveri, mutta lapsuudestaan asti liikuntavammainen. Kun kylässä oli kolme Pulakan perhettä, Matin kotiväkeä kutsuttiin asuinpaikan mukaan "kujassuulaisiksi". Isä oli käynyt hakemassa Matin, ja nyt hän makasi siellä pysäkillä reessä hyvin peiteltynä.

Katselin, miten pakkaslumihiualeet hiljalleen putoilivat Matin lämpöisille kasvoille ja sulivat siihen. Mitähän hänenkin, tämän henkisesti virkeän ja aikaansa seuraavan miehen mielessä on tuossa tilanteessa liikkunut? Niissä perheissä, joissa oli vanhuksia ja sairaita, on lähteminen ollut raskaampaa. Näin Matin kotonakin. Perheessä oli kolme sukupolvea. Matin lisäksi lähtivät hänen vanhempansa, lähes sokea isä ja äiti, jonka tehtävänä oli Matin hoito, sekä Juho-veljen vaimo pienten lasten, Hanneksen Riitan ja Markun kanssa. Iidalle, Matin sisarelle, kuljetusapu on ollut

tarpeen, sillä tuskin Juho, joka oli määrätty kotikyliin jäävien miesten ja nuorten poikien päälliköksi, ehti tuossa tilanteessa perheestä huolehtia.

Lähtö

Vihdoinkin odotus loppui. Pitkä, mustana kaarteleva juna puksutti hitaasti pysäkillä. Vaunujen, siis "härkävaunujen" eli eläintenkuljetusvaunujen ovet avattiin. Järjestystä valvoivat miehet asettivat lankusillat viistottain vaunun oviaukon reunasta maata kohti. Alkoi sisälle meno. En muista, että olisi ollut ryntäystä tai hätäilyä.

Sisällä on täytynyt olla jonkinlainen myrskylyhtyvalaistus, sillä seuraavan muistikuvan mukaan olimme jo istumassa ja katselin vaunun vastakkaiseen seinään nojailevia ryhmiä. Vaunun lattialla, ainakin seinustoilla, on täytynyt olla olkia pehmikkeenä, Kovalla ja likaisella lattialla emme istuneet. Isot sivu-ovet suljettiin ja aikanaan juna nytkähti liikkeelle.

Onneksi junassa oli toisenlaisiakin vaunuja. Matikaisen Irja, silloin 14-vuotias, joutui jalkansa loukanneen äitinsä saattajaksi. Hän kertoi myöhemmin, että se vaunu, sairaille ja vanhuksille tarkoitettu, oli miehistönkuljetusvaunu. Siinä olivat makuuvaljerit ja keskellä vaunua kamiina lämmitystä varten.

Meidän vaunussamme istuttiin viereksi vieressä. Äidit olivat koonneet lapset lähelleen "kuin kanaamo kokoa poikansa siipiensä

suojaan". Vieressämme, samassa ryhmässä, olivat "sedän lapsista" nuorimmat, 10-vuotias Heikki ja muutamia vuosia vanhemmat Kerttu ja Laura. Isän veljen lapset jäivät varhain vanhemmistaan orvoiksi. Isä oli heidän holhoojansa ja olimme toisillemme monilla tavoin läheisiä.

Seuraavana "sedän lasten" vieressä oli heidän lähinaapurinsa, "Heikin Elina" (lautamiehen Matikaisia), pienten lastensa Helgan, Aimon ja Jorman kanssa. Sukulaiset ja naapurukset hakeutuivat lähekkäin, ehkäpä tietämättään toisistaan turvaa etsien. Meidän toisella puolellamme oli **Matikaisen Hilja**, "Mikon Hilja", mukanaan Hillevi, Vilho ja Annikki. Heidän kotinsa oli "Kassantalo" Sahanmäellä.

Sipposet olivat heidän naapureitaan ja **Sipposen Emma** nuorimpiensa, Karin ja Eskon kanssa oli Hiljan vieressä. Hilja oli ikään kuin kylän "henkinen äiti", tuolloin myös Marttayhdistyksen puheenjohtaja. Kohta matkan alkuvaiheessa, kun oli rauhoitettu paikoilleen, Hilja ehdotti: "Lauletaan lohduksemme". Tutun laulun sanat "...Ällös pelkää yötä maan, /taivaan tähdet loistaa, /Luota Herraan, Jumalaan, /Hän voi varjot poistaa...", antoivat lohtua myös pienelle tytölle. Matkasta en sitten enää muista mitään, lienen ainakin paljon nukkunut. Aikanaan vaunujen ovet avattiin ja matka päättyi. Se on toisen muistelun aihe, jos Luoja vielä voimia suo.

KUVA MUSEOVIIRASTO/MUSKETTI

Lotat huolehtivat evakoiden muonituksesta monissa etappipaikoissa.

YH:n aikaan

Suomen asekuntoiset miehet kutsuttiin lokakuussa 1939 ylimääräisiin kertausharjoituksiin.

Matti ja Elina Kuisman talossa Lahnavalkamassa oli siihen aikaan ns. vanha tupa, josta oli suunniteltu salia, jota ei ollut vielä muutettu. Tämän tuvan lattialla asui 13 sotilasta. Viisi muuta asui uudessa tuvassa, kaksi heistä nukkuivat Matin ja Elinan tavallisesti käyttämässä auki vedettävässä sängyssä ja kolme muuta lattialla.

Pohjanmaalaisille miehille [mm. Soinista, Ähtäristä ja Kivijärveltä] oli outoa leivinuunin ja hellan käyttö lämmityksessä. Heidän kotiseudullaan olivat avotakat yleisiä.

Kuismalla leivinuuni ja hella olivat sellaiset, että leivinuuniosa oli hellan takana. Kun uunia oli lämmitetty, niin punaisena hehkuvat hiilet voitiin vetää

loppuvaiheessa hellaan, hellan renkaat avattuna tietysti. Täällä hiillos antoi niin paljon lämpöä, että aina ei välttämättä tarvittu erikseen puita hellassa ruoan laitossa.

Sodan alettua kaikki Kuismalla majoitettuna olleet miehet joutuivat heti rintamalle. Ainakin **Yrjö Hakala** Soinista kaatui aivan kohta. Hän oli äskettäinen solminut avioliiton, joten suremaan jäi nuori leski.

Haapamäkeläisen **Väinö Järvisen** poika oli **Ilmari Kuisman** oppilaana Lemmälän Kuljussa. Ilmari välitti isälle pojalta terveisiä.

Rajaseudun väki pakeni kranaattien räiskiessä ja lentokoneiden ahdistelmana. Myös Pyhäjärvellä käynnistettiin evakuointitoimet välittömästi. Matis-kalasta voitiin lähteä vähän rauhallisemmin, mutta kiireellä kuitenkin.

–Elämää edestakaisin, 2012

Sotaveteraani Vilho Valtonen muistelee

Vilho syntyi Hiitolassa keskisuomalaisen **Ida o.s. Mendolinin** ja Kannaksalaisen **Ivar Valtosen** seitsemänlapsiseen perheeseen. Isä oli kirvesmies-urakoitsija, jolla oli lukuisia talonrakennusurakoita lähialueilla. Monet asuinrakennukset, navetat, talousrakennukset, myllyt ja jopa seuratalo syntyi isän työporukalta. Vilho lähti isän mukaan rakennuksille jo 12-vuotiaana. Näissä töissä Vilhon varhaiset nuoruusvuodet menivät koko ajan uutta oppien.

Talvisotaa oli käyty kaksi päivää, kun saimme viimeisen rakennuksen valmiiksi. Se oli **Simo Savolaisen** puunti- ja kuivausriihi Hiitolan Kilpolansaareissa. Viholliskoneet jo lentelivät ylitsemme, kun teimme viimeisiä töitämme.

Kotiin tullessamme odotti siellä jo käsky saapua linnitustöihin. 6.12.1939 menin Käkisalmen eteläpuolelle tekemään panssariesteitä. Ne tehtiin siten, että maahan kaivettiin noin kahden ja puolen metrin syvyinen kaivanto, jonka ”omalla” puolelle olevaan reunaan tehtiin seinä pystyyn asetetuista puista. Työ oli varsin hankalaa, koska maa oli jo jäässä. Tästä työstä maksettiin normaali palkka.

Joulupäivänä tuli mies kysymään, että onko vapaaehtoisia lähtemään armeijaan. Yhtä miestä vaille kaikki ilmoittauduimme. Saimme ensin parin päivän loman, jonka jälkeen ilmoittauduimme samassa

paikassa 27.12. Saimme kokardin karvalakkiin ja meille sanottiin, että te olette nyt sotilaita.

Vilholle osoitettiin yksiköksi Pyhäjärvellä oleva 7. divisioonin esikomppania (EK/7.D). Meidät sijoitettiin ensin Kokkolinnaan ja siitä pian Taubilan kartanon asuntoihin. Aluksi tehtävänä oli vartiopalvelu. Varikkorakennuksia vartiointiin, samoin Pikojoen rautatiesiltaa 7.D:n alueella. Väliaikoina oli myös sulkeisharjoituksia, mutta vihollisen ilmoitointi oli niin vilkasta, että harjoitukset jäivät väliin.

Kohdalleni tuli myös rakennustöitä. Aluksi olin rakentamassa korsuja. Minun kohdalleni tuli myös varsin erikoinen komennus. Minun piti tehdä Pyhäjärven sankarihaudoille ristejä tuohellisesta, noin 10 cm vahvasta koivusta. Valmistin niitä kymmeniä. Olin myös mukana pystyttämässä nämä ristit hautakummuille.

Korsunteossa olimme silloinkin, kun ilmoitettiin rauhan tulleen. Tavarat pantiin kuormastoon ja lähdettiin perääntymään hiihtäen. Hiihtokeliä riittikin pitkälle huhtikuuhun. Meillä oli suuntana Kerimäki.

Työelämänsä Vilho vietti Harjavallassa, missä hän asui edelleenkin tätä muisteloja antaessaan.

–Kaunist Vpl. Pyhäjärveä osa 1, Pyhäkylän koulutie 1877–2007 Julkaistu 2007

Kaks miekkaa Karjalan vaakunan ne yhä on toisiaan vasten. Kaks’ miekkaa Karjalan vaakunan on kirous Karjalan lasten.

–Noitermaan seudun historiikki

Isän kirjeitä evakossa olevalle perheelle

Me olimme syksyllä evakossa Rantasalmella. Matti Kuisman kirjeet kotiväelle kertokoot hänen toimistaan Pyhäjärvellä.

16.10.1939

Kiitoksia kirjeestä, jota ikävällä jo odotin. Matkustajaliikenne on nyt vähäistä, johtuen varmaan siitä, että ne jotka ovat päässeet lähtemään, ovat jo lähteneet. Ei täällä väestä silti ole puutetta. Lauantainakin oli asemalla purettu 1000 miestä ja satoja hevosia kaikkine tavaroineen. Kaikki aukeat olivat täynnä.

Lastenkotilaiset on siirretty luultavasti Kirvun kansanopistolle toistaiseksi. Kansakoulu on lakautettu sotilaiden majoituksen takia. Kunnantalo, N.K.Y:n talo, pappila, ym. on majoituskäytössä.

Olen saanut olla kotona, mutta Lahnavalkamassakin on taloja jo käyty kyselemässä. Olen toimitellut lihaa Kokkolinnaan ja vähän toisillekin kundeille. Torstaina iltapäivällä olin divisioonan lihanhankintapäällikön puheilla, mutta lihaa en sinne ole vielä saanut toimittaa.

Sain lauantaina komennuksen Kokkolinnaan SK hankintaosaston jäseneksi ja siellä meni eilenkin päivä, ettei joutanut juuri huokaisemaan. Hankittiin erilaisia tarvekaluja ympäri pitäjän armeijan tarpeisiin. Tänäpäin olin aamulla aikaisin Lahnavalkamassa, siten kotona, asemalla, kunnantalolla, ym. Nyt olen kotona, mutta määräyksestä heti valmis lähtemään. Toinen vasikka ja hieho on teurastettu ja pari lammasta. Heiniä on 1500 kg niputettu tänään, mutta ei vielä haettu. Lahnavalkamassa oli määrä niputtaa 4000 kg heiniä, 215 säkkiä kuroja on sieltä myöskin varattu.

Juurikkaita piti lastata, ei ollut vaunua, sitten ei ollut autoa. Nyt lastaavat parhailaan ensimmäistä vaunua.

Tänäpäin sain Kansanhuoltolautakunnalta ilmoituksen, jolla minut on määrätty Pyhäkylän, Orolan, Ivaskensaaren ja Larjavan työalueen päälliköksi. On

huolehdittava siitä, että sato tulee korjatuksi ja syyskynnot kynnetyksi.

To 26.10.1939 illalla isältä äidille

Pakolaislehmät on nyt siirretty Kirvuun, joten se paljon työtä ja vaivaa tuottanut ruljanssi oli vain harjoitusta sotaa varten.

Väkiparran Anna-Liisa ja Lempi vievät maitoa koolla oleville sotilaille. Maito pitää itse jakaa ja pojat heti maksavat. Meillä on kaksi hevosta kyntämässä ja huomenna voidaan saada kaksi lisää, joten kynnot on kohta hoidettu.

Pe 27.10.1939 Isältä Toivolle

Sieltä Rantasalmelta pääsin onnellisesti kotia. Pyhäjärven asemalle pääsin 15 vaille kahdeksan aamulla. Keli oli huono, satoi märkää lunta. Suutar-eno tuli vastaan maitoja viemään, joten sain säkki-paketin hänen kyytiinsä. Menin heti käräjäpaikalle **Tenkasen Aaronin** taloon niitä papinkirjajuttuja selvittämään. Iltapäivällä kävin Kokkolinnassa neuvottelemassa nahkakaupoista talouspäällikön kanssa.

Eilen teurastin kotona olleet ostopaavat, jotka tänään auto hakee. Enoli eilen myymässä lihaa tänne kylille.

Ke 1.11.1939 Isältä Rantasalmelle

Kiitoksia kirjeestäsi. Touhua täällä on riittänyt. Maanantaina pidin lomaa, sairastin vanhaa vikaa.

Eilen olin ottamassa ylös niiden rajalta tuotujen lehmien hoitajia, hoitopaikkoja ja syönnöksiä. Ne ovat nyt kaikki siirtyneet pois Pyhäjärveltä.

Tänäpäin kuultiin radiosta Molotovin vaatimukset, jotka antavat aihetta toimenpiteisiin, jolleivät he luovu vaatimuksistaan. Ollaan nyt kuitenkin rauhallisia, jos olot sittenkin rauhoittuisivat, vaikka toiveet ovat kieltämättä pienentyneet. Parasta on jokaisen nyt pysyä paikoillaan, missä kukin on.

–Elämää edestakaisin, 2012

Korsujen rakennusta Pyhäjärven seudulla.

Kerro talvisodan muistoistasi ja evakkoajasta 1939–1941. Lähetä tarinasi ja kuvia!

Taubilan kartano

– lahjoitusmaakaudesta Fazerin aikaan Hanki lahjaksi sukulaisille ja ystäville! 176 sivua, n. 150 valokuvaa, koko B5, hinta vain 30 €.

Kaunist Vpl. Pyhäjärveä, osat I ja II, yhteensä 736 sivua. Koko A4. Hinta vain 95 €.

Suvannon seutu 1917–1921 elämää ja ihmis-kohtaloita, 335 sivua. Koko B5, hinta vain 40 €.

Hintoihin lisätään toimituskulut.

Lisätietoja ja tilaukset:

taubila@pp.inet.fi tai puh. 040 021 3369
seija.jokinen@netti.fi tai puh. 040 835 5820
Noudettavissa myös hallituksen jäseniltä ilman lähetyskuluja.
Sekä <http://vpl-pyhararvi.fi/kirjapuoti>

Vpl. Pyhäkylä-Seura

Talvisota syttyi 30.11.1939

Talvisodan ensimmäiset päivät

KUVAT SA-KUVA.FI

Karjan evakuointia Kannaksella joulukuun alussa 1939.

Kirsti Naskali

Koko syksyn 1939 ajan sodan uhka oli leijunut ilmassa. Luottamus asioiden selviämiseen rauhanomaisin keinoin oli kuitenkin suuri. Sodan syttymistä pelattiin, mutta uskottiin ja toivottiin, ettei sitä tule.

Kansanhuoltoministeriö oli kuitenkin jakanut ohjeet mahdollista pakkoevakuointia varten: On varattava omistajan nimellä ja osoitteella varustettu selkäreppu tai matkalaukku, johon on valmiiksi laitettava:

1. viiden päivän elintarvikkeet
2. patjapussi, tyynypussi ja peitehuopa
3. ruokailuvälineet
4. alusvaatekerta ja sukkia
5. pyyheliina, saippua ym. peseytymisvälineet.

Mukaan on otettava myös ensiapu- ja lääketarpeita ja elintarvikekortti. Erikoisesti on huomiotava, että mukaan ei saa ottaa enempää kuin itse jaksaa kantaa.

Jokaisessa kunnassa oli kunnanesikunta, jonka tehtävänä oli huolehtia mahdollisesta siviiliväestön ja karjan siirrosta kauemmas rintaman läheisyydestä. Joka kylään määrättiin miehet, jotka paikan päällä ilmoittivat lähdöstä sekä järjestivät kuljetukset rautatieasemille.

Sota alkoi kuitenkin

Lokakuun alussa alkanut neuvottelut Suomen ja Neuvostoliiton välillä päättyivät marraskuussa tuloksettomina, 28.11. Neuvostoliitto sanoutui irti hyökkäämättömyyssopimuksesta ja 29.11. katkaisi diplomaattisuhteet.

Ilman varsinaista sodanjulistusta Neuvostoliitto aloitti sotatoimet torstaina

marraskuun viimeisen päivän aamuna kello 6.50 tykistötulituksella ja maa-joukkojen hyökkäyksellä Karjalan Kannaksella. Päivän aikana myös pommitettiin useita paikkakuntia.

Pyhäjärven eteläisistä kylistä oli matkaa rajalle noin 25 kilometriä ja kirkoltakin vain 40 kilometriä. Aamulla alkaneen tykistötulituksen äänet kuuluivat Pyhäjärvelle selvästi. Lapset olivat ihmeissään, mutta aikuiset ymmärsivät heti, että sota oli nyt alkanut.

Pappilaan tuli aamulla käsky soittaa kirkonkelloja, koska venäläiset lentokoneet lähestyivät Pyhäjärven asemaa. Kelloja soitettiin, mutta koneet eivät tulleet kirkolle asti. Noitermaassa nähtiin yhdeksän aikaan kolmen punaisin tähdin merkityn hävittäjäkoneen lentävän yli ja kaartavan radan suunnassa ja syöksyvän alas kadoten Kuopsalon puidenlatvojen taakse. Vain kaksi nousi ylös, yksi ammuttiin alas aivan Pyhäjärven rajan tuntumassa Sakkolan asemalla Haitermaassa, jossa oli juuri meneillään evakojunan lastaus. Päivällä presidentti **Kyösti Kallio** piti radiopuheen, jossa koko kansalle ilmoitettiin, että sota on syttynyt.

Kaikki olivat hätäantyneitä ja peloissaan, koska tiedettiin, että raja on lähellä. Suuri osa asukkaista oli kuitenkin maatalousväestöä, ja karjanhoitoa ja muita maatalousaskareita oli jatkettava normaaliin tapaan. Odotettiin viranomaisten ohjeita.

Kun ilta pimeni, rajakylä tulipalojen loimotus näkyi selvästi. Emäntä **Riitta Mykkänen** Yläjärven kylästä muistelee **Impi Wiikan** Vpl. Pyhäjärvi-kirjassa: ”Oli oikein pelottavaa katsella Metsäpirttiin päin, se oli kuin tulimerenä

ja kuului ainainen jyrinä”. Tämä muisto rajakylä palosta syöpyi monien sen nähneiden pyhäjärveläisten mieliin ja tuli mieleen aina, jos jossakin näkyi tulipalon loimu.

Monet Metsäpirtin ja Raudun rajakylä asukkaista tulivat täysin yllätyksi aamuuskareillaan, ja he joutuivat pakenemaan suin päin kranaatti- ja konekiväärätulen alta. Näitä viluissaan olevia siviilejä, vanhuksia, naisia, lapsia, osa puolipukeissa ja loukkaantuneinakin alkoi saapua Pyhäjärvelle yhä enemmän päivän 30.11. aikana sekä autoilla että hevoskuormissa. Heitä majoitettiin kouluille ja taloihin, annettiin ruokaa ja yösiä.

Silloille asetettiin vartiointi, liikkumista rajoitettiin ja pimennysverhot otettiin käyttöön. Venäläisistä lentokoneista pudotettiin propagandalento-lehtisiä. Huhuja liikkui ja pommituksia pelättiin.

Väestön evakuointi

Kolmantena sotapäivänä, lauantaina illalla Pyhäjärven eteläisten kylien asukkaat (mm. Noitermaa, Kostermä, Saapru, Yläjärvi) saivat lähtökäskyn. Monelta jäi saunaan menemättä, kun piti valmistautua matkalle. Lunta sateli, kun väki kerääntyi Noitermaan seisakkeelle odottamaan junaa, jonka piti lähteä illalla klo 22.

Juna saapui kuitenkin vasta aamuyöllä, ja lastaus pääsi käyntiin. Vaunut olivat tavaravaunuja, ns. härkävaunuja. Kaikissa vaunuissa ei ollut edes lave-reita istumista varten, vaan vaunun lattialle levitettiin olkia alustaksi. Joissakin vaunuissa oli kamiina, ja niihin sijoitettiin sairaita tai muuten huonokuntoisia. Lotat ja sotapoliisit avustivat lastauksessa.

Helmi Virolainen (Mussakka) Kiimajärven kylästä muistelee Noitermaan seudun historiikki, Vaellusvuodet -kirjassa: ”Lauantai-iltana, joulukuun toisena päivänä tuli meille mieshenkilö sanomaan: Nyt ovat asiat siinä mallissa, että puolentoista tunnin kuluttua teidän on oltava Noitermaan pysäkillä. Mukaan saatte ottaa viiden päivän muonan ja vaatteita sen, minkä voitte kuljettaa.

No, mikäpä siinä auttoi. Sauna oli lämmitetty ja lapset paitasillaan. Siihen se kylpeminen jäi. Aloitin pukea lapsille vaatetta päälle ja panna evästä laatikkoon. Lauantaina paistettut piirakat, voi, mitä oli ja lihapaisti otettiin mukaan. Muuta en voinutkaan ottaa, kun minulla oli kaksi lasta, 4-vuotias poika ja 2-vuotias tyttö ja kolmatta odotin viimeisilläni.”

Kirkonmenot pidettiin

Kirkonkylän, asemanseudun, Alakylän ja muiden lähikylä asukkaat saivat lähtökäskyn sunnuntaina 3. päivänä joulukuuta, joka oli ensimmäinen adventtisunnuntai. Oli määräys, että kirkonmenoja ei saa pitää pommitusvaaran takia. Päivä oli kuitenkin pilvinen ja kun alkoi sataa luntakin, jumalanpalvelus päätettiin pitää.

Se saatiin pidettyä häiriöttä, mutta jumalanpalveluksen aikana olivat sotapoliisit tulleet sakastettiin evakuointimääräykset mukanaan. Jumalanpalveluksen lopuksi kirkkoherra ilmoitti, että väestön tulee valmistautua matkalle. Tunnin kuluttua olisivat autot teiden risteyksissä valmiina kuljettamaan ihmisiä rautatieasemalle. Kirkkoherra jäi vielä tällöin Pyhäjärvelle pakkaamaan seurakunnan arkistoa.

Wernitsan kyläläisille lähtökäsky tuli sunnuntai-iltana ja osan kunnan itäosien kylistä, kuten Pattoisten, Keljan ja Rotjanlahden asukkaat saivat lähtökäskyn maanantaina 4. joulukuuta. Itsenäisyyspäivää oli suunniteltu vietettävän tavallista juhlavammin, kun puolustusvoimien väkeä oli runsaasti paikkakunnalla. Oli ajateltu jopa, että pidetään kaksi peräkkäistä jumalanpalvelusta, että kaikki mahtuvat mukaan. Näistä suunnitelmista ei tullut mitään. Itsenäisyyspäivänä kuului tavallista kovempi tykkien jylinä Vuoksen ja Suvannon suunnasta. Rintama oli tuolloin noin 17 kilometrin päässä. Kirkkoherra, suntio ja urkujen polkija hiljentyivät sakastissa rukoukseen isänmaan puolesta.

Kirkkoherra lähti Pyhäjärveltä itsenäisyyspäivän iltana tai oikeastaan vasta seuraavan päivän puolella aamuyöllä. Pimennetyllä asemalla seisojien tuolloin monta junaa. Himmenne-tyin valoin kulkevia autoja tuli ja meni. Odotussalin lattialla nukkui sotapoikia vierivieressä.

Määränpäänä Alavus

Ensin oli tullut määräys, että pyhäjärveläiset siirretään Joroisiin, ja nimismiehen konttorissa oli kirjoitettu sinne matkalippujakin. Paikkakunta vaihtui kuitenkin Alavudeksi, ja liput jouduttiin korjaamaan: Joroinen vedettiin yli ja tilalle kirjoitettiin Alavus. Matka Alavudelle kesti monien kohdalla useita vuorokausia, koska junat seisoivat usein pitkiä aikoja pommitusten pelossa tai antaakseen tietä sotilaskuljetuksille.

Yleisesti oltiin siinä käsityksessä, että joudutaan siirtymään pois sodan jaloista vain joksikin aikaa, ja monet toivoivat, että päästään jo jouluksi takaisin kotiin. Matkalipuissaakin oli maininta, että ne oikeuttavat matkaan Alavudelle ja takaisin.

Karjan evakuointi

Evakuoinnin alkuvaiheessa karja piti jättää paikoilleen navettoihin ja talleihin. Jokaiselle eläimelle piti laittaa kaulaan lappu, johon oli merkitty paikkakunta ja omistajan nimi. Kyliin jäi työikäisiä ihmisiä hoitamaan karjaa ja huolehtimaan tuotteiden toimittamisesta sotaväen käyttöön.

Karjan evakuointi pääsi käyntiin joulukuun 5. päivä. Karja ajettiin ensin jalkaisin useiden kymmenien kilometrin matka pakkasessa Räisälän puolella sijainneelle Myllypellon asemalle tai pitäjän

itäosista Käkisalmen asemalle, josta se lastattiin junaan, usein avovauuihin. Karjanajo oli hankalaa lumen ja pakkasen kourissa. Lehmät väsyivät ja karkailivat.

Helmi Kukko (o.s. Mustonen) Tolsterniemen kylästä muistelee kirjassa Noitermaan seudun historiikki, Vaellusvuodet: ”Karjanviejät lähtivät liikkeelle 5. päivä joulukuuta illan hämärässä. Lehmät otettiin, pieni karja jäi kotiin. Meitä oli samassa joukossa karjasaattajina **Helmi, Eli-sa** ja **Aino Mustonen**. Aino oli tullut Helsingistä pommituksia pakoon ja joutui-kin tällaiseen tehtävään.

Me tolsterniemeläiset karjansaattajat jouduimme kaikki lähtemään Kostermästä kautta ja kiertämään Pyhäjärven itäpuolitse. Matkalla liittyi mukaan muitten kylien lehmiä saat-tajineen. Haapaniemessä lehmät lepäsivät. Oli talvi ja lunta, Salitsanrannalla mitattiin pakkasta -25 astetta. Eräässä vaiheessa jäin yksin seitsemän lehmän kanssa. Hätäännyin, kun osa lehmistä eksyi ja jäljellä oli vain kolme. Onneksi myöhemmin eksyneet lehmät löytyivät.

Käkisalmessa lehmät lastattiin vaunuihin. **Pulakan Selma** laski, että junassa oli 50 härkävaunua. Lastaus piti tehdä pimeässä, yöllä.”

Tämän jälkeen Pyhäjärvelle jäi vielä sotapoliiseja, lottia, is-miehiä ja työvelvollisia huolehtimaan tavaroiden evakuoinnista, vartioinnista, siellä vielä olevien muonituksesta yms. välttämättömistä tehtävistä. Peloista huolimatta varsinaiset sotatoimet eivät talvisodan aikana ulottuneet Pyhäjärvelle, joten osa heistä oli Pyhäjärvellä talvisodan loppuun asti.

Evakkotaival, Karjalan siirtoväen tarina, Porvoo 2019
Wiika Impi, VPL Pyhäjärvi, kappale kannakselaivaiheita, Turku 1950.
Vpl. Pyhäjärven kylästä kirjoitetut kyläkirjat

Pakolaisia Pyhäjärveltä Räisälän-Sairalan maantiellä 17.12.1939.

Reino Tenkanen kuvaa Lahdenpohjan ilmavalvontatornissa.

Sotilaselokuvaaja Reino Tenkanen

Sotilaselokuvaaja Reino Tenkasen (1899–1995) juuret olivat Pyhäjärvellä, vaikka hän syntyiikin Mikkelissä ja varttui Kotkassa. Lapsuuden kesiään hän vietti laajan serkusparven kanssa isoisänsä **Tuomas Tenkasen** talossa Pyhäjärven Pyhäkylässä. Isoisä oli hyvin leikkisä ja lapsirakas

luonteeltaan. Serkusparvi teki monenlaisia poika-maisia kujeita ja Reinon elämästäkin muodostui kaikkiaan seikkailullinen ja värikäs. Kotkassa Tenkanen ryhtyi ammattimaiseksi valokuvaajaksi perheensä omistamassa yrityksessä Ateljee Kotkassa. Tenkasen

vanhemmat olivat liikemies, valokuvaaja **Eudokius** ja **Hilma Tenkanen**.

1920-luvulla Tenkanen toimi ammatinäyttelijänä Kotkan näyttämöllä ja merimiehenä purjealuksilla. Hän sai myös sotilaslentäjän koulutuksen. Vuosina 1925–1941 Tenkanen toimi Helsingin poliisilaitoksen liikenneonnettomuuksien tutkijana.

Sotia edeltäneet vuosikymmenet Tenkanen harasti aktiivisesti elokuvausta. Hänen lyhytelokuviaan esitettiin elokuvateattereissa ennen pääkuvaa.

Jatkosodan sytyttyä Tenkanen kutsuttiin puolustusvoimien palvelukseen TK-elokuvaajaksi. Tehtävässään Tenkanen sai osakseen harvinaisen luottamuksen osoituksen marsalkka Mannerheimin hovikuvaajana.

Reinosta tuli TK-kuvaa- ja 43-vuotiaana, joukon vanhimpänä. Tiedotuskomppanian tehtävä oli sotatapahtumien kuvaaminen. TK-filmit realistisesti kuvasivat sotaa. Niitä esitettiin sota-aikana elokuvateattereissa ja niitä on edelleen katsottavissa www.sa-kuva.fi -sivustolla. **ti**

Lähteet: Nekrologi/HS 23.5.1995 ja tenkaset.fi

DVD Muistojen järvi

□ Riitta Hirvonen

Muistojen järvi – tapahtumia Karjalan kannaksella 80 vuotta sitten. **Reino Tenkanen** (1899–1995) oli maineikas sotilaskuvaaja. Hän oli lapsena viettänyt kesiä Vpl. Pyhäjärvellä sukulaisperheiden luona.

Sotavuosina 1939–1944 Reino Tenkanen kuvasi rintaman ulkopuolella Pyhäjärven tapahtumia. Tästä materiaalista **Mauri Vanhanen** ja **Kari Uusitalo** kokosivat noin 20 minuutin mustavalkoisen

kaitafilmin, joka sai nimekseen Muistojen järvi.

Vuonna 1977 tämä digitoitiin ja 2000-luvulla siihen liitettiin selostus. Kertojana on **Antero Pärssinen** ja musiikista vastaa **Juhani Forsberg**. Tämä DVD on nyt juuri mitä ajankohtaisin katsottavaksi erilaisissa tarinailloissa tai sukulaisten kanssa. Onhan nyt kulunut 80 vuotta Talvisodan syttymisestä ja ensimmäisistä evakkomatoista. DVD:n hinta on 20 euroa.

Katso tilausohjeet lehden takasivulta.

Kannaksella kerrottua

Isäntä/renki-tarinoita, kerrottu Pyhäjärvellä

✠ **Martti Toiviainen**

Mauri Toivaisen arkistosta

Oli talvi, kova pakkanen ja ikkunanruudut puoliksi jäässä. Isäntä ja renki söivät ja keskustelivat:

Isäntä: ”Syö lohta!”
Renki: ”Eihä tuo mitä lohta uo, hailiiha tuo o.”
Isäntä: ”Jos et sano, jott se o

lohta, ni lähe kävelemmeä!”
Renki vilkaisi ikkunasta ulos ja todettuaan talven ankeuden tokaisi: ”Ko mie oikei tarkkoa katson, ni voiha tuo sellasta pienemmänpuoleista lohta olla”
Tuli kesä ja isäntä ja renki oikaisivat itsensä pihanurmi-
kolle ruokalevolle:
Renki: Katsoha isäntä ko

karhu o noust katoll!”
Isäntä: ”Eihä tuo karhu uo, kissaha tuo o.”
Renki: ”Jos et sano, jott se o karhu, ni lähen kävelemmeä.”
Isäntä muisti, että heinät on levällään ja pilvikin näytti nousevan, joten oli viisasta virkkaa: ”Ko mie oikei tarkkoa katson, ni voiha tuo sellane pienemmänpuoleine karhu olla”

Vieraat koneet Kiviniemen päällä

□ **Armas Paajanen**

Mauri Hauhian poiminta Vpl. Pyhäjärvi -lehdestä nro 5/1959

Nuo sanat luettiin monta kertaa Käkisalmen sanomista, pyöreän luvuin kaksikymmentä vuotta takaperin. Kun kului joitakin päiviä, lehdet taas kertoivat koneiden olleen ”eksyneitä” ja joutuneen rajan yli.

Päästiin vuoteen 1939. Kesä teki tuloaan, lumet sulivat ja ruoho viheriöi. Luonto oli kauneimmillaan. Niin, kesä tuli, vaan se toi murheita tullessaan. Maailman tilanne kiristyi. Meilläkin alkoi se niin sanottu lapiojääkärien aika-kaus. Omalta osaltani jäi se työ suorittamatta, sain kutsun muualle.

Oli syyskuun 10:s päivä ja sunnuntai. Taivas oli pilvinen, mutta sateeton. Las-
kin pyörällä Leppoinmäen ja nousin Sirkamäelle, katselin siinä ympäri, kaikki näytti kauniilta, vihreältä syksyltä. Jatkoin matkaa. Päämääränä Sortanlahti ja perillä kaksiviikko kestäv kertausharjoitus. Siinä ne viikot menivät. Päivät harjoituksissa ja illat muis-
sa ajanvietteen merkeissä. Aloimme jo ihmetellä, kun meni kolmaskin viikko, eikä kotiin pääsystä puhuttu mitään.

Sitten tuo odotuksen jännitys laukesi ja mielet jännittyivät sitäkin kireämmälle, kun jouduimme eversti Rikaman

puhutteluun. Siitä jäikin mieleeni muutamat sanat, kun hän sanoi: ”Te Karjalan miehet olette saaneet suuren kunnian. Olette saaneet astua ensimmäisenä riveihin, jotka joutuvat puolustamaan isäimme maata idän vainolta, joka on tällä kertaa väistämätön”. Seitsemäntenä päivänä lokakuuta alkoikin sitten tulla miehiä lisää. Alkoi tyrkki- ja konekivääripesäkkeiden laitto. Kun miehiä oli ympäri Suomea, kuuli siinä monen moisia juttuja. Tuntui olevan muutamia aika rohkeitakin sotureita. Jotkut tekivät selvää, miten sotaa käydään. Pistin kuului olevan aivan turhaan keksitty. Ei sitä sodassa tarvita, annetaan vainolaisen tulla lähelle. Kurkusta kiinni vain ja sillä selvä.

Sitten se alkoi.

Oli kohtalaisen lämmin marraskuinen aamu (30. päivä) kello kuuden mais-
sa ja olin tykillä vartiossa. Oli juuri vartion vaihto. Toinen mies tuli ja minä lähdin. En kerinnyt ottaa montakaan askelta, kun kaveri huusi: ”Nyt se taisi alkaa”. Kuuntelimme yhdessä henkeä pidätellen ja tosi oli: tykit lauloivat rajoilla omaa ankaraa kiel-
tään. Pian alkoikin saapua miehiä tykeille.

Jokaisen suusta kaikui-
vat sanat: ”Nyt se alkoi”. Joku kului sanovan: ”Nyt

päästiin miesten töihin.” Sinne tulivat myös ne roh-
keatkin soturit vaan mitä näimmekään. Heillä oli kivärin piipun päässä pistimet ja kuula piipussa. Kehoitimme pistämään pistimen tuppeen, vaan saimme vastauksen: ”Jos ne kumminkin nousevat maihin”. Ihmetellessä meni ensimmäinen sotapäi-
vä, kaikkialla näki vain va-
kavia ilmeitä.

Illalla sain käskyn men-
nä toimistoon, ja tuli sinne toisiakin. Saimme lähteä laivalle, jonka nimi oli Yrjö. Jouduimme sen mukana Laatokalle miinoja laske-
maan. Ensiksi laivan pääl-
likkö peloitteli meidät pa-
hanlaisesti. Alkoi selittää: ”Nyt me joudumme vaaral-
liseen tehtävään. Vetäkää nyt tupakat, ne voivat olla
meilte viimeiset. Tuskin
me enää tältä reissulta pa-
laamme”. Sitten lähdimme
liikkeelle. Taivas oli
sateisen harmaa ja pimeä.
Mieliala synkkä ja musta.
Ohitimme Konevitsan ja
jatkoimme matkaa. Met-
säpirtti paloi, kaikki oli yh-
tenä tulimerenä. Aloimme
kysellä päällystöltä, mihin
oikein olemme matkalla,
kun Saaroisten kylä näkyy
noin kaukana selän takana.
Sitten kartat ja kompassit
esille. En tullut koskaan
tietämään missä saakka
kävimme. Sen vain tiesim-
me, että olimme ajaneet
tunnin verran harhaan.

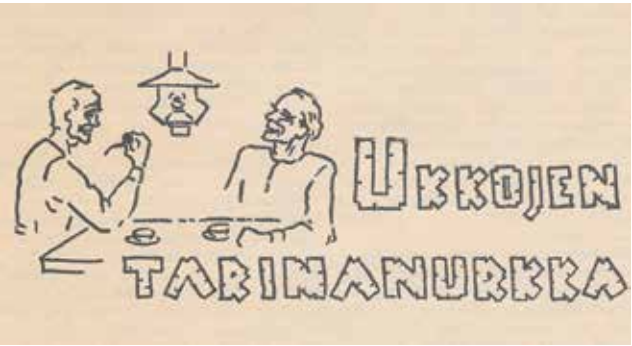
Tilanteen selvittyä antoi
päällikkö käskyn kääntyä

ympäri ja koneista kaikki
voima irti, itse naamal-
taan kalpeana kuin aave
pimeässä yössä. Pian Yrjö
halakoikin Laatokan vettä
koko voimallaan, ei siinä
tunnettu mitään nopeus-
rajoja. Hyvä tuuri kun oli,
niin saimmekin miinat
Laatokkaan, vaikka kolme
tuntia menikin ”harha-
askeleissa”. Ensimmäisenä
päivänä joulukuuta kello
seitsemän maissa olimme
onnellisesti Sortanlahdes-
sa ja jännitys oli ohi.

Lähtö joenvarsille.

Joulukuun toisena päivänä
noustiin autoihin ja läh-
dettiin liikkeelle. Ohitim-
me Saapun ja jatkoimme
matkaa Sakkolaan päin.
Siellä oli hevoset ja op-
paat vastassa, jotka vei-
vät meidät Taipaleenjoen
rantaan. Joen rannalla oli
Kekkilänniemi.

Niemeen oli rakennettu
tykkihalli ja sitä oli hyvä
näkyväisyys molempiin
suuntiin, pitkin jäätä. Siitä
voi ampua suorassuunta-
uksella, toiseen suuntaan
Patoniemeen ja toiseen
suuntaan Sakkolan kirkon
luona olevaan niemeen
päin. Kumpaankin noin
kolmen kilometrin mat-
kan. Tämä niin sanottu
kasematti oli lujatekoinen,
isojen mäntyjen ympä-
röimä linnake. Päälliköksi
meille tuli vänr. Tikka, hän
oli Sortanlahden poikia.
Tikka oli rehti upseerina
sekä ihmisenä, häneen

voi luottaa joka tilantees-
sa. Sen kyllä tulivat kaikki
huomaamaan.
Tykkihallin vieressä oli-
vat miehiä varten huoneet,
jotka ovi vain erotti. Me
asuumme toisessa päässä
ja toisessa päässä asui sisä-
maan poikia. Siellä ei tun-
nut olevan oikein Karja-
lan henkeä. Sieltä tuntui
joskus huokuvan niin kuin
”Tiltun” henki.

Joulukuun yhdeksäntenä
päivänä tuli tiedustelu
kolmesta vapaaehtoisesta,
joiden tuli lähteä. Paikka
tuntematon. Meitä oli sit-
ten kolme tarjoutumassa,
ehdolla, että pääsemme
yhdessä lähtemään. **Olavi Pärssinen** (kaatunut jatko-
sodassa), **Erkki Nokelai-
nen**, minut yritettiin jättää
pois. Kun ei toisetkaan sit-
ten olisi lähteneet vapaa-
ehtoisesti, niin pääsimme
lähtemään.

Kuljimme pimeässä yö-
ssä Kiviniemeen päin, Sak-
kolan kirkon luota rantaan.
Siellä oli samanlainen ka-
sematti. Tehtävämme oli
opettaa siellä olevia miehiä

tykkien käsittelyyn.
Päällikkönä siellä oli
joku vänrikki, niin, sanoin
joku. En koskaan tullut
tietämään mikä hän oli
miehiään. Päivät luki ro-
maania, iltaisin hiippaili
jossain lumipuku yllään.
Ei meinannut ottaa meitä-
kään muonavahvuuteen;
meidän täytyi mennä pa-
taljoonaan saakka, että
saimme ruokaa. Hän kyl-
läkin häipyi eräänä iltana,
ei kukaan tiennyt, mihin ja
minkä tähden.

Olimme siellä vain kol-
metoista päivää. Seura-
simme vainolaisen liikkeitä
joen yli. Se tuntui liikkuvan
siellä aika vapaasti, aivan
kuin meikäläisiä ei olisi ol-
lutkaan. Eräänä päivänä se
lähetti kaksitoista miestä
keskellä kirkasta auringon
paistetta, suoraan meidän
aseisiin. Siihen kyllä lop-
pui heidän matkansa. Mei-
dän kivärimme ja tarkka-
amujamme katkaisivat
heidän elämänsä. He jäivät
kaikki.

Jatkuu seuraavassa numerossa

Alakylän marttojen ompeluseura 1930-luvulla. Takana vasemmalla: Elisa Äijö, Hilda, Aune ja Katri Pärssinen, Milja ja Martta Kaasalainen ja Eeva Pärssinen. Keskellä: Maria Kaasalainen, Anna Kiiveri, Mari Naskali, Alina Pärssinen, Vappu Kaasalainen, Aino Pärssinen, Lyyti Vuohelainen, Helena Pärssinen, Lempi Määttänen ja Emilia Pärssinen. Edessä: Maria Pärssinen (Piene Juho Mari), Liisa Pärssinen (Miko Anti Liisa), Liisa Pärssinen (Aapron Liisa), Anni Määttänen, Maria Lappalainen, Maria Pärssinen (Aatin Maria), Katri Lemmetty ja Hilma Heinonen.

Marttaliitto 120 vuotta Alakylän martat jo yli 90v

Alakyläläiset aloittivat marttatyön Pyhäkylässä toimivan marttayhdistyksen jäseninä, aluksi yksityisinä marttoina, sitten kyläosastona ja kyläkerhona.

Mutta kun matka kirkonkylään vei entisajan kuluneuvoilla paljon aikaa ja haittasi toimintaa, syntyi kerran ompeluseurassa Pyhäsilän kauppias Pusalla ajatus kylän oman marttayhdistyksen perustamisesta. Vuosikokouksessa Salitsanrannan koululla keväällä 1928 määrättiin perustavan kokouksen aika ja Alakylän Marttayhdistys aloitti toimintansa vielä samana keväänä.

Yhdistyksen puheenjohtajaksi valittiin Alakylän

kauppiaan vaimo, emäntä **Maria Lappalainen**, joka oli yhdistyksen toiminnassa keskeinen vaikuttaja pitkän aikaa, vaikka hän vuonna 1932 luovutti puheenjohtajuuden **Kerttu Rädylle**. Tämä hoiti tehtävää 1940-luvun lopulle asti. Alakylän Marttoilla oli edellisten lisäksi monia muitakin uskollisia työntekijöitä, kuten pitkäaikainen sihteeri **Anna Kiiveri**, rahastonhoitaja **Hilda Pärssinen** sekä perustajajäsenet **Ilma Larinen** ja **Maikki Tuomola** (ent. Pärssinen) sekä **Helena Pärssinen**.

Yli sata jäsentä sotien alla

Yhdistyksen jäsenmäärä kasvoi tasaisesti ja oli toiselle evakkomatkalke

lähdettyänsä jo yli sadan. Martta-yhdistysten tapaan oli monenlaista toimintaa. Erityisesti vuosi 1939 mainitaan vilkkaan toiminnan vuotena. Tavanomaisten työmuotojen lisäksi pidettiin silloin kolme kuukautta kestäneet kutomakurssit päättäjäisineen ja näytellyineen. Elokuussa järjestettiin kesäjuhlat ja myöhemmin syksyllä marttojen ja puolustuslaitoksen yhteisesti reserviläisille järjestämä tutustumisjuhla. Yhteistä joulujuhlaakin oli suunniteltu, mutta sotatapahtumat estivät sen toteuttamisen.

Talvisodan jälkeen suurin osa johtokunnan jäsenistä oli sijoitettu Vähäänkyröön. Siellä toiminta jäi vähäiseksi, mutta tarpeelliset kokoukset saatiin

pidetyksi. Takaisin Pyhäjärvelle palattua martat tarttuivat innolla kotien, pihojen ja puutarhojen kunnostukseen. Yhdessä nuorisoseuran kanssa martat järjestivät Poukkusaareen arvokasohjelmaisen kotiinpaluujuhlan.

Toiminta jatkui Kiikassa

Toisessa siirtolaisvaiheessa pyhäjärveläiset siirrettiin aluksi Keski-Suomeen. Marttayhdistys koettiin edelleen niin tärkeäksi, että sen toimintaa haluttiin jatkaa. Tammikuussa 1945 Keuruun Kansallispirtissä pidetyssä vuosikokouksessa oli mukana 39 jäsentä. Puheenjohtajana toimi **Impi Wiika** ja sihteerinä Kerttu Rätty.

Kun lopulliset sijoituspaikat selvisivät, suuri osa marttayhdistyksen jäsenistä asettui asumaan Karkkuun tai Kiikkaan. Kun elämää uusilla asuinpaikoilla aloitettiin, koteja kunnostettiin ja rakennettiin, marttojen monet käytännön taidot ja yhteistyö olivat todella tarpeen.

Kiikassa Alakylän Marttayhdistyksen toiminta lähti ripeästi käyntiin. Vuonna 1948 yhdistys vietti 20-vuotisjuhlaa ja kutsui Karkkuun ja muuallekin sijoittuneet jäsenensä juhlaan Kiikan Nuorisoseurantalon. Paikalla oli 52 jäsentä. Iloittiin jälleen näkemisestä ja yhdessäolosta, mutta keskusteltiin myös yhdistyksen nimen muuttamisesta Kiikan Marttayhdistykseksi, koska suurin osa jäsenistä asui Kiikassa.

Päätös nimenmuutoksesta tehtiin Kiikassa vuosikokouksessa 24.1.1949 **Matti Pärssisellä**. Paikalla oli 32 jäsentä. Nimenmuutos tuli virallisesti voimaan vuonna 1951. Kerttu Rätty luovutti puheenjohtajuuden vuonna 1949 Helena Pärssiselle, joka hoiti tehtävää pari vuotta. Hänen jälkeensä Anni Kiiveri toimi puheenjohtajana vuodesta 1951 vuoteen 1965, jolloin puheenjohtajaksi valittiin **Lyydia Pärssinen**.

Otettiin selvää ja opeteltiin

Ida ja Jalmari Pärssisen kodista, Jonsan tilasta, joka sijaitsi keskeisellä paikalla Kiikassa, tuli vilkkaan marttatoiminnan keskipiste. Sinne hankittiin isot kangaspuut ja perhejuhlien järjestämistä helpottamaan vuonna 1951 iso astiasto, jonka hankinnassa avusti myös Alakylän Nuorisoseura Pyrintö. Monenlaisia kursseja järjestettiin erityisesti 1950-luvulla, niistäkin monet Jonsalla. Oli puutarhakurssi, leivontakurssi, rottinkikurssi, nahkатыökurssi, huopatoskurssi, pellavanloukutuspäivä, perunajauhojen tekopäivä, siirapin tekopäivä jne.

Alakylän marttojen ensimmäinen puheenjohtaja Maria Lappalainen, jota martat muistelivat "puuhakkaana marttana, kokeneena emäntänä, äitinä, puutarhurina ja valveutuneena ja hyväsydämisenä ihmisenä", joka piti paljon huolta asioista.

Jos jotain ei osattu, opeteltiin tai otettiin selvää. Kiikka oli kuuluisa isoista matoista. Kun mattojen rakenne tuotti päänvaivaa, ostettiin yksi "kiikkalainen" ja avattiin mattosolmut. Näin saatiin sidonnan rakenne selville. Kurssit huipentuivat usein perheiden yhteiseen illanviettoon, joissa myös isännillä oli mahdollisuus tavata toisiaan ja parantaa maailmaa kuten nykyisin sanottaisiin.

Vuosittainen perinne oli joulun kynnyksellä, 4. adventtina pidetty kuusijuhla, jonka martat yhdessä Alakylän Nuorisoseura Pyrintön ja Kiikan Karjala-seuran kanssa järjesti.

Kiikassa on edelleen marttayhdistys. Sen nimi on nykyisin Kiikan Martat ry. Viimeinen Pyhäjärvellä syntynyt puheenjohtaja oli **Hilkka Kankaanpää** (o.s. Määttänen). Nykyinen puheenjohtaja on **Marja Horila**.

Lähteet:
Evakkotaival, Karjalan siirtoväen tarina, Porvoo 2019
Wiika Impi, VPL Pyhäjärvi, kappale kannakselaisvaiheita, Turku 1950.
Vpl. Pyhäjärven kylistä kirjoitetut kyläkirjat.

Martat Kahvenitsan kansakoululla kesällä 1943 harjantekokurssilla. Alarivissä vas. Helli Pärssinen, Jenny Kiiveri, Kyllikki Pärssinen, Jenny Ijäs, Hilkka Määttänen ja Kerttu Pärssinen. Ylärivissä vas. Kerttu Rätty lastensa kanssa, Anna Kaasalainen, kurssin ohjaaja?, Iida Pakarinen ja Iida Pärssinen.

KUVAT ALAKYLÄN JA KAHVENITSAN KOULUPIIRIEN KYLÄKIRJA

Alakylän martat 20-vuotisjuhlassa Kiikassa vuonna 1948.

KÄKISALMEN SANOMAT

Alakylän martat kokoontuivat vuoden 1939 vuosikokoukseen tammikuussa Tuomas Pärssisen taloon. Vuosikokouspäätökset naputti kokouksen puheenjohtajaksi valittu **Helinä Kukko** ja ylös ne kirjasi kokoussihteerinä yhdistyksen puheenjohtaja **Kerttu Rätty**. Päätettiin järjestää kurssit: vieras kodissanne, pihakurssi ja kotisairaskurssi. Ompeluiltoja jatketaan entiseen tapaan ja tehdään retki.

Vaikka vuosikokouksessa kertovassa artikkelissa ei toimita tarkemmin eritelty, kertoo Käkisalmen Sanomat myöhemmin sivuillaan, että Alakylän martoilla oli myös helmi-maaliskuulla kudontakurssi, kesäkuussa kesäjuhla urheilukilpailuineen ja hengelliset juhlat heinäkuussa.

KUDONTAKURSSILLA SYNTYI 630 metriä uutta kangasta ja kurssin päättäjaiset järjestettiin Alakylän nuorisoseuralatolla huhtikuun alussa. Kurssilla oli 29 oppilasta ja opettajana neiti **Maikki Pärssinen** Inkilästä. Oppilailta syntyi kangaskappaleita kaikkiaan 268. Seurantalonsa avasali oli verhottu kauniitten kankaitten näyttelyllä. Näyttelyn yhteydessä järjestettiin ohjelmalliset päättäjaiset. Juhla alkoi samoin kuin marttakokoukset tänä päivänäkin, nimittäin yhteislaululla: ”Päivä kun paistaa pirttihin pieneen...” Kerttu Rädyn avajaispuheen jälkeen neiti **Hilkka Pärssinen** esitti kolme runoa: Antti Rytöksen ”Maamiehen marssi” ja Aleksanteri Rahkonen ”Leivonen” ja Eino Leinon ”Aurinkolaulu”. Neiti **Aini Niukkanen** luki kertomuksen, jota seurasi neitien **Aino Räsänen** ja **Sirkka Pitkän** lauluesitykset ”Kolme kultaista ohjetta” ja ”Lähteellä”. Väliajan jälkeen juhla- lauloi yhdessä ”Minne käy tuulen ilmassa tie”. **Kaasalaisen** neidit **Anna** lausui runoja ja **Helmi** luki kurssipakinan. Kurssikronikka kuului tuohon aikaan kurssipäättäjäisten ohjelmaan, ja se kuvaili yleensä jokaisen kutojan kankaita ja niiden tulevaa käyttöä. Kronikan esitti Hilkka Pärssinen. Olisipa upeaa, jos joltakulta löytyisi vielä tällainen kronikka jostakin käsityö- tai muulta kurssilta. Kotoisen käsityön arvoa ei voida kylliksi korostaa, niinpä Kerttu Rättykin painotti asiaa lopettajaissaanoissaan.

HENGELLISET JUHLAT järjestettiin heinäkuun 16. päivänä Alakylän kansakoululla. Tilaisuutta varten somistetut luokkahuoneet olivat viimeistä sijaa myöten täynnä marttapukuista yleisöä. Ohjelmaan sisältyi hengellisten laulujen yhteislaulua, mm.

virsi 393: ”Vakaana Herran teitä”, opettaja **Eeva Pärssisen** hartaat tervetuliaissanat, opettaja **Viljami Juvosen** puhe, joka antoi ohjeita evankeliumin ja lain mukaan elämisestä. Rouva **Helmi Äijö** esitti yksinlaulua ja rouva Helmi Hynninen lausuntaa. ”Mä kauniin tiedän kukkasen” laulettiin enne väliaikaa, jolloin saatiin nauttia marttojen tarjoamista virvokkeista. Pastori **H. Lampinen** kehotti puheessaan pitämään marttatyössä tärkeänä muistaa pitää kodissa uskonnollisen kodin henki. ”Perheen jäsenen tulisi rakastaa toinen toisiaan, luoda rakkautta näin kotielämään ja koko yhteiskuntaan”. Tilaisuuden päätti virsi 243: ”Tiet kaikki kerran kulkee...”.

KESÄJUHLAT PIDETTIIN elokuussa. Käkisalmen Sanomat toteaa, että Alakylän 20.8. järjestetyt juhlat urheilukilpailuineen osoittavat, että marttojen toiminta on ollut ripeämpää ja toihukkaampaa kuin mone- na edellisenä vuonna, vaikka ”lepovuotta” eletäänkin. Kesäjuhla kokosi runsaanlaisesti yleisöä ja urheilukilpailut olivatkin varmasti hyvä vetonaula. Kylien välisissä kisoissa martatittelivät nopeutta ja voimaansa viestijuoksussa, pussijuoksussa ja köydenvedossa. Reporterit on kuvannut kisoja näyttäväiksi, kun komeat, 40-50-vuotiaat martat kamppailivat samalla kun heidän paremmat puoliskonsa antoivat neuvoja parhaansa mukaan ja lupailivat viikon hoitaa, jos emäntä voittajana selviytyy. Matit siinä kuin Martatkin koettivat vielä kätensä tarkkuutta piilenheitossa. Opettaja **V. Karilainen** palkintoja jakaessaan lohkaisi, että olympiakuumee on jo vallannut martatkin. Jokainen kilpailija palkittiin ja tavoitteena itse asiassa olikin vain tämän yhden kesäpäivän viettää huolettomana ja vapaana oikeastaan lepovuoden merkeissä, vaikkakin hikoillen.

Juhlat pidettiin nuorisoseuran talossa. Juhlapuheessaan opettaja **D. Karilainen** antoi kehotuksen sanoja martoille kodin vaalijoina ja uuden polven kasvattajina. Hänen johdolla Alakylän kansakoulutyöt esittivät laululeikkejä ja hänen puolisensa opettaja **K. Karilainen** johdolla lauloi tilapäinen kuoro. Runoja lausuiivat tässäkin tilaisuudessa neiti Hilkka Pärssinen (Isänmaan kasvat Pesijä) sekä emäntä Helmi Hynninen. Kauniina katsojien mieleen jäi kuvaelma ”Sunnuntai-ilta Vuohenkalman torpassa”. Puhtokerholaiset esittivät näytelmän ”Kun naiset pelkäävät”.

KÄKISALMEN SANOMAT VUODELTA 1939

Marttavuosi 1939

1930-luvulla marttatoiminnassa alettiin kullekin vuodelle antaa teema. Perheet vaurastuivat 1930-luvulla niin, että elintärkeiden asioiden ohella martoille puhuttiin myös levosta, kauneudesta ja harmonisuudesta. Vuosi 1939 nimettiin Lepovuodeksi.

Lepovuoden neuvonta-aihe oli ruoka-aineiden säilytys. Yleisaiheena oli peruna ja toisena aiheena odotettujen olympialaisten vuoksi vierasruoka. Puutarhaneuvonnan aiheena oli Piha kodin jatkona. Suunnittelun päämääränä oli kotoinen nurmipiha, jossa perhe voi työskennellä, viettää vapaa-aikaa ja syödä yhteisiä aterioita. Koska olympialaiset tekivät tuloaan, martat valmistautuivat niihin siivoamalla pihapiirejä, kohentamalla perhemajoitustiloja ja valmistautumalla joukkomuonituksiin. Paljon työtä tehtiin, mutta itse olympialaiset jäivät sodan vuoksi kokematta.

Ylimääräiset kertausharjoitukset lokakuun alussa tarkoittivat käytännössä koko Suomen kenttäarmeijan liikekannallepanoa. Marttojen lepovuosi keskeytyi ja toiminta suuntautui lähinnä reserviläisten vaatehuoltoon. Paikallisosastot ja kerhot valmistivat sotilaille varusteita ja pesivät kertausharjoitusten aikana reserviläisten vaatteita etenkin reserviläisten sijoituspaikoilla Karjalassa.

Kotikokin kertomaa: Kani padassa

□ Juhani Forsberg

Kanipaisti on verraten helppo valmistaa, ja se maistuu erinomaiselta. Se sopii jopa pienen juhlangin pääateriaksi. Yhdestä kaniinista riittää syötävää kuudelle, kun lisäksi laittaa sopivasti.

Nykyisin taitaa kaniinin saatavuus Suomen elintarvikeliikkeissä olla aika heikko. Pääkaupungissa sitä on saatavilla vain parhaiten varustetuissa ruokakaupoissa. Suurin osa niistä on ranskalaista tuontitavaraa, patavalmiiksi nyljettynä ja hyvin säilyvään pakkaukseen laitettuna.

Tietääkseni maassamme on joitakin kanifarmeja, mutta kohdalleni niiden tuotteita ei ole toistaiseksi osunut. Internetistä löysin kolme suomalaista kani-tilaa (Kangasalta, Mouhi-järveltä ja Yli-Siuruasta), mutta sen sijaan kanin hoitamisesta lemmikkinä löytyy juttuja netissä runsain määrin. Tietääkseni kotonamme Konnitsassa ei kaniineja kasvatettu. Isäni oli ahkera ja taitava metsästäjä, joten meillä oli riistaa – jänistä ja lintuja – ruokapöydässä suhteellisen usein. Sodan jälkeen evakossa Laihialla muistan nähneeni talojen pihalla kanikoppeja, mutta elintarviketilanteen parantumisessa ne taisivat vähitellen hävitä kokonaan.

Kun tänään lihakarjan kasvatus on kiihkeän keskustelun kohteena, ja kun varsinkin lehmän metaanipäästöt ovat tuomiolla, voisi olla hyvä idea lisätä kaniinin tuotantoa ihmisravinnon lähteenä. Kaniini kasvaa teuraskuntoon nopeasti eikä se rasita ilmastoa. Sen liha on maukasta, ravitsevaa ja vähärasvaista.

Reseptejä löytyy

Keittokirjoista ja internetistä kanireseptejä löytyy runsain mitoin. Muutamat niistä voivat tuntua monimutkaisiltakin, mutta kanin voi kypsentää padassa myös hyvin yksinkertaisella reseptillä, vain suolalla, pippureilla ja yrteillä maustettuna. Seuraavassa tarjoan kaksi hieman erilaista ohjetta, joista toinen on kirkkaassa liemessä kypsytetty ja toinen kermainen. Ohjeet on poimittu internetistä omin sovelluksin.

Ensimmäinen tehtävä on valmiiksi teurastetun kanin paloitleminen. Yksinkertaisimmillaan kani paloitleaan 6-9 osaan: pää ja koivet irrotetaan ensin ja sitten ruho paloitleaan poikittain joko kahteen tai viiteen palaan. Ruhon mukana tulevat maksa,

Kirkaslieminen kanipata on valmiina uuniin.

munuaiset ja sydän kannattaa ottaa erilleen ja lisätä ne pataan vasta aivan loppuvaiheessa tai paistaa erikseen pannulla.

Seuraavien reseptien alkutöt voivat olla suurin piirtein samanlaiset. Ensiksi kuullotetaan voissa muutama salottisipuli (4-6 kpl) pilkottuna tai halkaisutuna (tavallinen keltasipuli käy), samaan aikaan freesataan padassa muutama valkosipulin kynsi (3-5) pilkottuna. Sitten lisätään yrttimausteita timjamia ja/tai rosmariinin oksia (5 kpl), mieluiten tuoreena, sekä muutama rouhaisu mustapippuria myllystä, ja jos haluaa, niin 2-3 laakerin lehteä. Tähän asti alkuvalmistelut on tehty valurautapadassa, joka pannaan vähäksi aikaa sivuun odottamaan.

Seuraavaksi pyöritellään kaninpalat vehnäjauhossa, suolataan ja paistetaan molemmin puolin kauniin vaaleanruskeiksi paistinpannalla. Nostetaan palat sivuun ja huuhdellaan pannu lorauskella vettä ja kuivaa valkoviiniä ja kaadetaan pataan. Siirretään kaninpalat pataan ja lisätään loput vedestä ja viinistä. Sitten kansi päälle ja pata 60-80 minuutiksi uuniin 180-200 asteeseen. Siinä ajassa lihan pitäisi olla jo kypsää.

Otetaan pata uunista, nostetaan kaninpalat pois ja sekoitetaan nesteeseen 2 rkl sinappia, mieluummin vahvaa Dijon-sinappia, halutessa myös sellaista, jossa on kokonaisia sinapinsiemeniä. Sitten sekoitetaan joukkoon tölkki ranskankermaa (rasvaisuus vähintään 28%). Siirretään kaninpalat takaisin pataan, joka pidetään tarjoilulämpöisenä. Kanipadan kanssa voi lisänä käyttää perunamuusia tai keitettyä riisiä sekä vihreää salaattia.

Tämä kermainen kanipata on ranskalainen kani sinappikastikkeessa. Sen maku on mukavan hapahko.

Toinen tapa on laittaa kanipata kirkkaalla liemellä, pilkotoilla varsisellerin ja omenan paloilla lisättynä. Alkuvalmistelut sipuleineen ja yrtteineen tehdään samoin kuin edellä, mutta kaninpaloja ei jauhoteta ruskistettaessa. Nesteinä käytetään valkoviini sijasta 2 dl kuutiosta tehtyä kanalientä, ja mausteeksi voi lorauttaa mukaan puoli dl sherryä, mutta se ei ole välttämätöntä. Yrttien, liemen ja kaninpalojen joukkoon pilkotaan 3-4 varsisellerin vartta sekä 1-2 omenaa, miellellään kotimaista ja kuorineen. Myös pari kolme makeaa siemenetöntä pikkupaprikaa sopii antamaan näköä ja makua. Kypsennetään uunissa samoin kuin edellinen, mutta jos haluaa käyttää alem- paa lämpötilaa (esim. 175 astetta), paistoaika on 30-60 minuuttia pitempi. Lisukkeeksi sopivat hyvin uunissa samalla erikseen

kypsytetyt juurisellerikuutiot (60 min), mutta peruna tai riisi käy tähänkin.

Tarvikkeet

Kanipata sinappi-ranskan- kermakastikkeessa: 1 kani paloitletuna, 3-4 salottisipulia, 3-4 valkosipulin kynttä, 5 tuoretta rosmariinin oksaa, (1 tl timjamia ja muitakin yrttejä voi kokeilla), suolaa 1-2 tl, mustapippuria, voita 75 gr, tarvittaessa vähän oliivi- tai rypsiöljyä, vehnäjauhoja, vettä 1 dl, kuivaa valkoviiniä 3 dl, sinappia 2-3 rkl, ranskankermaa 200 gr.

Kanipata kirkkaassa liemessä: Tarvikkeet ovat muuten samat kuin edellä, poislukien valkoviini, sinappi ja ranskankerma, ja lisäksi kanalientä 2 dl, varsiselleriä 3-4 vartta, 1-2 omenaa 2-3 makeaa siemenetöntä pikkupaprikaa. Kuvat ovat tämän reseptin mukaan tehdystä kanipadasta.

Kani paloitletaan noin 6-9 osaan.

Valmis pata maistuu muusin tai riisin kanssa.

Vpl. Pyhäjärvi-Säätiön adressit

Karjalanneito

liris

Kullerot

Valoisa polku

Pyhäjärven kirkon alttaritaulu

Adressi sisältää kaksi tai useampia sisälehti-vaihtoehtoja, joista voi valita sopivimman ja poistaa ylimääräiset. Hinta 12 euroa kappale + postituskulut.

Tilaukset:
Pirjo Kiiala,
puh. 044 281 5047 tai
pirjo.kiiala@gmail.com

Vpl. Pyhäjärvi-tuotteita edullisesti lahjaksi ja omaan käyttöön

PYHÄJÄRVI VPL. -KARTTAMUKI 10€/kpl

VAAKUNAPAITA, aidon värisellä Vpl. Pyhäjärven vaakunan kuvalla ja tekstillä PYHÄJÄRVI VPL. Erittäin hyvälaatuista T-paitaa löytyy valkoisena pyöreällä tai V-kaula-aukolla, helmenharmaana vain pyöreällä kaula-aukolla.

Juuristamme kertova Vpl. Pyhäjärven vaakunapaita, sopii esim. lahjaksi ja asukseksi tuleville kotiseutumatkoiille, vaikka koko ryhmälle. Koot S, M, L ja XL HINTA 15 €/kpl, isommat koot XXL sekä XXXL 20 €/kpl.

DOKUMENTTIELOKUVU MUISTOJEN JÄRVI VUOSILTA 1939-44 Pyhäjärvellä, mukana Kaarina Pärssisen kirjoittama esite elokuvasta. Levyä voi ostaa Vpl. Pyhäjärvi-seuran tilaisuuksissa tai tilata. DVD:n hinta 20 e/kpl.

SEURAN 60-VUOTISHISTORIikki (2017) saatavana hintaan 20 €/kpl, 50-vuotishistoriikki 10 €/kpl ja ostettaessa molemmat historiikit, yhteensä 25 €.

Postittaessa lähetyksiin lisätään postituskulut.

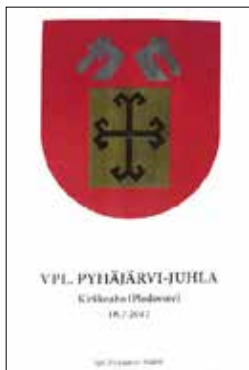
Tilaukset ja tiedustelut Kaisa-Liisa Korhonen
puh. 050-5905 433, kaisaliisako@gmail.com

Vpl. Pyhäjärvi-seura ry

Pyhäjärvi-kirja
350 s.
Reino O. Kukko –
Kaarle Viika, 1989.
Historiaa sanoin ja kuvin,
sekä murrenasto selityk-
sineen.

Hinta 25 euroa.

**Vpl. Pyhäjärvi-Säätiön
70-vuotisjuhlilla
kotiseudulla kuvattu
DVD-tallenne**
Kesto noin 1,5 tuntia.

Hinta 20 euroa

**Suvannon seutu
1917-1921, elämää ja
ihmiskohtaloita**
336 s.
Suvannon seudun pai-
kallishistorian työryhmä,
2015.

Hinta 40 euroa.

**Vpl. Pyhäjärvi-
pöytästandaari**
Suunnittelu Kaarle Viika,
1963. Hinta 42 euroa.

**Vpl. Pyhäjärvi
isännänviiri.**
Suunnittelu Kaarle Viika
1992. Kolme kokoa:
45 x 300 cm, 6-7 m:n
tankoon. Hinta 80 euroa
45 x 400 cm, 8-9 m:n
tankoon. Hinta 90 euroa
55 x 400 cm, 10 m ja sitä
korkeampaan tankoon.
Hinta 95 euroa.

**Hintoihin lisätään
postituskulut.**
Tilaukset ja lisätiedot
Pirjo Kiiala,
puh. 044 281 5047 tai
pirjo.kiiala@gmail.com.

Tapahtumia

Tampereen Seudun Vpl. Pyhäjärvi-kerho

Pikkujoulua vietetään lauantaina 7.12. klo 15 Ravin-
tola Vaskitähdessä, Hatanpään puistokuja 22, 33900
Tampere. Syödään yhdessä jouluateria noutopöydäs-
tä. Jouluisia ohjelmaa, sekä arpajaiset. Arpajaisvoitto-
ja otetaan mielellään vastaan. Ilmoittautumisaika oli
marraskuun 24. päivään mennessä, mutta sihteeriltä
puh. 044 281 5047 voi vielä kysyä tilannetta.

Seuraava tarinatuokio on maanantaina 13. päivänä
tammikuuta 2020 klo 13 Koulukatu 12.

Lahden seudun Vpl. Pyhäjärvi-kerho

Joulukuun tapaaminen pidetään joululounaan
merkeissä Lahden Upseerikerholla, Uuseerikerhonkatu
3,15700 Lahti, torstaina 11.12.2019 klo 13.
Ilmoittautumiset Raimo Musakalle 5.12. mennessä.
puh. 050 528 0426. Tervetuloa!

Vpl. Pyhäjärvi-seura ry

Jouluinen tarina- ja laulutuokio koko perheelle.
Lähtekäpä nyt liikkeelle - lastenlapset mukaan!
Vpl. Pyhäjärvi-seuran hallituksessa ideoidaan koko
perheen yhteistä jouluisia tapahtumaa sunnuntaina
24.11. klo 14 Sortavala-salissa Karjala-talolla. Nyt
ehtivät aikuiset haastella tai askarrella yhdessä lasten
ja lastenlasten kanssa. Lauletaan ja leikitään joulu-
lauluja. Pitkästä aikaa kuullaan myös Aulis Airtton
säveltämä ja sanoittama laulu Joulupukin käynnistä
Vpl. Pyhäjärvellä 1960-luvulla. Katsellaan kuvasarja
viime kesän Pyhäjärvi-matkalta ja kuullaan uutisia sii-
tä, mitä kylällä nyt tapahtuu. Myynnissä seuran omia
joulukortteja sekä Karjalan Liiton Joulukannel-lehteä
(8 euroa). Tervetuloa!

Montruan-Pöhlhölän-Kalamajan jakokunta

kokoontuu 70. kerran. Kokous pidetään Hotelli
Ellivuori Resortissa osoitteessa Ellivuorentie 131,
Sastamala 29.3.2020. Aloitamme klo 12.00 ruokailulla.
Kokouksessa mm. päätetään toiminnan tulevaisuu-
desta. Ilmoittautuminen pohjoinen.pertti@gmail.com
tai puh. 050-400 0171. Toivotamme jakokuntalaiset ja
heidän jälkipolvensa tervetulleiksi. Jakokunta

Karjalatalon joulumyyjät

pidetään lauantaina 14.12. kello 10-14 Helsingissä,
Käpylänselä 1. Tarjolla jouluisia tuotteita ja käsitöitä
sekä omakekoisia leivonnaisia, karjalaisia piirakoita,
karamelleja ja pikkuleipiä.

Tilaan Vpl. Pyhäjärvi

Itselleni ☐ Kestotilaus ☐
Lahjaksi ☐ 1 vuosi ☐
Osoitteenmuutos ☐ Irtonumero ☐

Tilaushinnat 2019:
kotimaahan ja
ulkomaille
35 €/vuosi

Posti-
merkki
1,50 €

Lehden saaja / entinen osoite (tarpeeton yliviivataan)

Nimi _____
Lähiosoite _____
Postino ja -toimipaikka _____

Lehden maksaja / uusi osoite

Nimi _____
Lähiosoite _____
Postino ja -toimipaikka _____
Päiväys ja allekirjoitus _____

Kiinnostukseni kohde on (kylän nimi): _____

**Vpl. Pyhäjärvi-
lehti**

Säätiön asiamies
Kirsti Naskali
Miharintie 312
37200 Siuro

Pitäjälehti on hintaansa arvokkaampi lahja!